

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

ТРУБА РОМАН МИХАЙЛОВИЧ

УДК 342.924:351.86

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ СТАТУС
СУБ'ЄКТІВ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ:
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКСЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ**

12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право

Реферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Київ – 2026

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Науково-дослідному інституті публічного права

Науковий консультант:

доктор юридичних наук, заслужений діяч науки і техніки України

Дрозд Олексій Юрійович,

Бюро економічної безпеки,

керівник Департаменту

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України

Гетьман Євген Анатолійович,

Національна академія правових наук України,

головний учений секретар

доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України

Музичук Олександр Миколайович,

Харківський національний університет внутрішніх справ,

проректор

доктор юридичних наук, професор, заслужений діяч науки і техніки України

Юнін Олександр Сергійович,

Дніпровський державний університет внутрішніх справ,

проректор

Захист відбудеться «15» травня 2026 р. о 9⁰⁰ на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.503.01 у Науково-дослідному інституті публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Науково-дослідного інституту публічного права за адресою: 03035, м. Київ, вул. Георгія Кірпи, 2А.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Ксенія КУРКОВА

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Забезпечення національної безпеки історично сформулювалося як ключова властивість держави, що визначає її резистентність і життєздатність, і як наслідок тривалість її існування. Важливого значення ця забезпечувальна діяльність набула з початком повномасштабної фази збройної агресії проти України, яка з 2022 року змінила вимір національної безпеки з одного з пріоритетних завдань держави на основну умову її виживання. З огляду на це, у контексті сучасної доктрини національної безпеки її забезпечення вже не визначають як завдання, яке виконує держава. Воно охоплює й органи місцевого самоврядування, інститути громадянського суспільства, з урахуванням того, що результат належного виконання відповідних завдань безпосередньо залежить від того, чи чітко, узгоджено та правомірно діють усі суб'єкти забезпечення національної безпеки. Саме тому увагу сучасної науки адміністративного права зосереджено на комплексному осмисленні адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки, а також еволюції цього статусу та широти можливостей його реалізації.

Попри війну, Україна продовжує європеїзувати національне законодавство й наближувати законодавство у сфері забезпечення національної безпеки до актуальних євроатлантичних стандартів, які з 2022 року вдосконалюються, ґрунтуючись на концепції людиноцентризму. Причому нині адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення національної безпеки України характеризується недостатністю нормативно-правового та інституційно-організаційного забезпечення, зокрема: у чинному законодавстві розмито визначено адміністративну правосуб'єктність органів публічної служби та інститутів громадянського суспільства як суб'єктів забезпечення національної безпеки; спеціальне законодавство не характеризується достатньою юридичною визначеністю адміністративних актів та адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення національної безпеки; обмеженість парламентського контролю за адміністративними актами суб'єктів забезпечення національної безпеки (на відміну від низки держав Альянсу). Водночас комплексний аналіз теоретичних і праксеологічних аспектів адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки та виявлення проблематики виникнення, реалізації та припинення такого статусу, а також моделювання напрямів вирішення цих проблем сприятиме: підвищенню загальної резистентності та життєздатності системи забезпечення національної безпеки, більшій сумісності зі стандартами НАТО; розмежуванню компетенції суб'єктів забезпечення національної безпеки та введенню незалежного контролю, що сприятиме узгодженню публічного адміністрування у сфері забезпечення національної безпеки зі стандартами сучасної доктрини належного урядування, а отже, знижуватиме ризики зловживань в особливий період і сприятиме узгодженню адміністративних актів таких суб'єктів зі стандартами людиноцентризму; посиленню демократизації системи забезпечення національної безпеки та підвищенню довіри до неї населення; здійсненню комплексної реформи системи забезпечення національної безпеки в контексті

реалізації завдань України щодо північноатлантичної та європейської інтеграції держави.

Зв'язок теми дисертації із сучасними дослідженнями. Окремо потреба дослідження на дисертаційному рівні теоретичних і праксеологічних аспектів адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки актуалізується тією обставиною, що це питання досі не досліджувалось з урахуванням: актуальних змін чинного законодавства України й оновлених стандартів Північноатлантичного альянсу; сучасної (широкої) доктрини національної безпеки та її забезпечення, концептуально скорегованої новими викликами та ризиками, що позначаються на безпековій обстановці у сфері забезпечення національної безпеки. Водночас слід констатувати, що загальні питання адміністративно-правової діяльності у сфері національної безпеки, а також окремі аспекти адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки були предметом досліджень багатьох українських юристів-адміністративістів, серед яких В. Р. Біла, В. М. Галунько, Ю. В. Гаруст, Є. А. Гетьман, Г. А. Гончаренко, В. О. Демиденко, О. В. Джафарова, С. А. Дроботов, О. Ю. Дрозд, О. М. Дручек, О. М. Дубенко, Є. В. Дуліба, Я. В. Журавель, І. Я. Іськів, Д. О. Іщук, Ю. М. Кириченко, В. Ю. Кікінчук, Є. В. Кобко, Ю. М. Комарова, І. М. Коропатнік, Д. О. Кошиков, С. О. Кузніченко, А. М. Куліш, В. І. Курило, І. В. Курило, К. М. Куркова, В. А. Ліпкан, Л. І. Луценко-Миськів, А. А. Манжула, В. І. Мельник, Ю. О. Михайлова, А. Г. Мосейко, О. М. Музичук, О. В. Нестеренко, В. Ю. Оксін, В. В. Пилип, Г. О. Пономаренко, С. П. Пономарьов, К. Ю. Примаков, В. В. Сазонов, О. Ю. Салманова, Г. П. Ситник, Є. Ю. Соболю, В. В. Сокурено, Л. В. Сорока, В. М. Столбовий, В. В. Терещук, О. Д. Терещук, Б. М. Тична, А. М. Токар, О. М. Хіміч, Д. О. Чібісов, С. В. Чумаченко, Р. В. Шаповал, К. В. Шкарупа, І. М. Шопіна, О. С. Юнін, В. М. Юрах, А. О. Янчук та ін. Наукові праці цих та інших українських науковців засвідчують наявність теоретичного підґрунтя для формування актуальної наукової думки щодо змісту теоретичних і праксеологічних аспектів адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження узгоджується з основними положеннями Стратегії національної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 14 вересня 2020 року № 392/2020, Стратегії забезпечення державної безпеки, затвердженої Указом Президента України від 16 лютого 2022 року № 56/2022, Стратегії воєнної безпеки України, затвердженої Указом Президента України від 25 березня 2021 року № 121/2021, Стратегії інформаційної безпеки, затвердженої Указом Президента України від 28 грудня 2021 року № 685/2021, Концепції трансформації системи військової освіти, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 15 грудня 1997 року № 1410, Стратегії менеджменту системи військової освіти, затвердженої наказом Міністерства оборони України від 12 грудня 2023 року.

Дисертацію виконано відповідно до Плану науково-дослідних робіт Науково-дослідного інституту публічного права «Правове забезпечення прав,

свобод та законних інтересів суб'єктів публічно-правових відносин» (номер державної реєстрації 0120U105390).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає в тому, щоб на основі системного аналізу положень теорії адміністративного права й національного законодавства визначити сучасні теоретичні та праксеологічні аспекти адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки. Відповідно до поставленої мети, у дисертаційній роботі сформульовано й вирішено такі основні *завдання*:

- окреслити стан наукової розробленості проблеми щодо визначення поняття та характеристики суб'єктів забезпечення національної безпеки;
- визначити адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення національної безпеки;
- запропонувати класифікацію суб'єктів забезпечення національної безпеки та схарактеризувати правові засади їхньої діяльності;
- виокремити напрями, завдання та функції діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки;
- з'ясувати адміністративну правосуб'єктність органів виконавчої влади як суб'єктів забезпечення національної безпеки;
- встановити особливості діяльності органів виконавчої влади як суб'єктів забезпечення національної безпеки;
- розкрити сутність адміністративних актів органів виконавчої влади як суб'єктів забезпечення національної безпеки;
- обґрунтувати види адміністративно-правових відносин за участю сил безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки;
- розкрити адміністративну правосуб'єктність сил безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки;
- висвітлити сутність адміністративних актів сил безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки;
- обґрунтувати види адміністративно-правових відносин за участю органів місцевого самоврядування щодо забезпечення національної безпеки;
- описати адміністративну правосуб'єктність органів місцевого самоврядування як суб'єктів забезпечення національної безпеки;
- визначити сутність і види адміністративних актів органів місцевого самоврядування як суб'єктів забезпечення національної безпеки;
- окреслити місце й особливості діяльності інститутів громадянського суспільства в системі суб'єктів забезпечення національної безпеки;
- з'ясувати форми та особливості взаємодії суб'єктів забезпечення національної безпеки між собою;
- встановити основні тенденції в підготовці кадрів для сил оборони й безпеки із врахуванням стандартів Організації Північноатлантичного договору;
- виокремити основні напрями вдосконалення адміністративного законодавства щодо кола й меж адміністративної правосуб'єктності суб'єктів забезпечення національної безпеки.

Об'єктом дослідження є правовідносини, що виникають у процесі виникнення, здійснення та припинення адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки.

Предмет дослідження – адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення національної безпеки.

Методи дослідження. Методологічне підґрунтя дисертації становлять загальновизнані наукові критерії об'єктивності, комплекс сучасних філософських, загальнонаукових і спеціальних наукових методів пізнання, системне використання яких дало змогу вирішити поставлені завдання та досягти мети дисертаційного дослідження. Зокрема, за допомогою *діалектичного* методу, методів *дедукції* та *індукції* розкрито стан наукової розробленості проблеми щодо визначення поняття й характеристики суб'єктів забезпечення національної безпеки (підрозділ 1.1), їх адміністративно-правового статусу (підрозділ 1.2), адміністративної правосуб'єктності окремих суб'єктів забезпечення національної безпеки (підрозділи 2.1, 3.2, 4.2). *Структурно-функціональний* та *системний* методи (зокрема, метод *систематизації*, *системного аналізу*) надали можливість з'ясувати й окреслити складові статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки (підрозділ 1.2), адміністративної правосуб'єктності суб'єктів забезпечення національної безпеки (підрозділи 2.1, 3.2, 4.2), правові засади їхньої діяльності (підрозділ 1.3), особливості їх діяльності (підрозділ 2.2), види напрямів, завдань і функцій їх діяльності (підрозділ 1.4), видів адміністративно-правових відносин за участю таких суб'єктів (підрозділи 3.1, 4.1) та видів адміністративних актів цих суб'єктів (підрозділи 2.3, 3.3, 4.3), комплекс тенденцій і проблем у підготовці кадрів для сил оборони й безпеки із врахуванням оновлених стандартів НАТО (підрозділ 5.2). Використання *історико-правового* методу дало змогу осмислити становлення сучасного розуміння змісту суб'єктів забезпечення національної безпеки (підрозділ 1.1), наявність у органів місцевого самоврядування галузевої правосуб'єктності суб'єктів забезпечення національної безпеки (підрозділ 4.2). За допомогою *логіко-юридичного* та *логіко-семантичного* методів сформульовано визначення понять, які збагачують чи уточнюють категоріально-термінологічний обіг у сфері забезпечення національної безпеки (підрозділи 1.1, 1.2, 1.4, 2.1, 2.3, 3.1–3.3, 4.1–4.4, 5.1, 5.3). *Порівняльно-правовий* метод, методи *моделювання* та *синтезу* застосовано для з'ясування актуальної проблематики нормативно-правового та інституційно-організаційного забезпечення системи підготовки кадрів для сил оборони й безпеки із врахуванням стандартів НАТО (підрозділ 5.2) і вдосконалення адміністративного законодавства щодо кола й меж адміністративної правосуб'єктності суб'єктів забезпечення національної безпеки (підрозділ 5.3).

Науково-теоретичне підґрунтя дослідження становлять наукові праці українських і зарубіжних науковців у сфері права (загальної теорії права, конституційного, адміністративного та інших галузей права), державного управління, політології та економіки.

Нормативною основою дослідження є Конституція України, закони України «Про національну безпеку України», «Про оборону України», «Про

правовий режим воєнного стану», «Про Кабінет Міністрів України», «Про центральні органи виконавчої влади», «Про Збройні Сили України», «Про Службу безпеки України», «Про Службу зовнішньої розвідки України», «Про Державне бюро розслідувань», України «Про Бюро економічної безпеки України», «Про Національну поліцію», «Про Національну гвардію України», «Про державну таємницю», «Про адміністративну процедуру», «Про адміністративні послуги», Кодекс України про адміністративні правопорушення та ін. нормативно-правові акти, якими регламентується адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення національної безпеки та його реалізація.

Емпіричну основу дослідження становлять судова практика, звіти міжнародних організацій і суб'єктів публічної адміністрації України, політико-правова публіцистика й довідкові видання.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що дисертація є одним з перших у вітчизняній адміністративно-правовій науці комплексних досліджень теоретичних і праксеологічних аспектів адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових концептуальних наукових положень і висновків, запропонованих особисто здобувачем. Ключові з них такі:

вперше:

– теоретично обґрунтовано концепцію адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки, узгоджену із сучасною (широкою) доктриною національної безпеки, як регламентований нормами адміністративного права України й узгоджений з принципами публічного адміністрування комплекс юридично значущих характеристик, який визначає місце відповідного суб'єкта в системі адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення національної безпеки, його функціональне призначення в системі національної безпеки, а також межі й порядок реалізації публічно-владних та інших пов'язаних із ними повноважень, спрямованих на захист держави й суспільства від реальних і потенційних ризиків та загроз безпекового характеру; у юридичній конструкції цього статусу визначено такі відносно самостійні структурні блоки елементів: організаційний (концептуально-цільові, установчі, інституційно-організаційні та режимно-адаптаційні складові); операційний (повноваження, предмет відання, функції); гарантійний (піднаглядність, юридична відповідальність, забезпечувальні гарантії діяльності);

– схарактеризовано динамічне виявлення адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки та межі його об'єктивації, що передбачають: по-перше, основні напрями діяльності таких суб'єктів (загальний (загальносистемний), що охоплює соціальну, економічну, політичну та інформаційну складові; спеціальний (правовий), що передбачає нормативно-правове забезпечення та інституційно-правове забезпечення належного функціонування правової системи держави; особливий (безпековий) напрям, що охоплює здійснення прикордонного контролю та захист державного кордону, контррозвідувальну діяльність і захист державної таємниці, антитерористичну діяльність, забезпечення кібербезпеки та інформаційний захист, контроль за

обігом зброї та протидію організованій злочинності, забезпечення правопорядку в умовах воєнного (надзвичайного) стану); по-друге, цільові межі (завдання) їх діяльності (стратегічно-нормативні, інституційно-організаційні, оперативно-тактичні та соціокультурні); функціональні межі об'єктивації статусу (стратегічне визначення та організаційна трансформація системи національної безпеки; ресурсно-операційне забезпечення діяльності суб'єктів; оперативно-аналітичне управління системою національної безпеки; зовнішнє інституційно-організаційне забезпечення; забезпечення інституційної прозорості; здійснення комплексного (міжгалузевого) аудиту);

– комплексно визначено сучасну адміністративну правосуб'єктність органів місцевого самоврядування як суб'єктів забезпечення національної безпеки (внаслідок здійсненої реформи децентралізації публічної влади), що: виявляється у їх здатності набувати права та обов'язки цивільно-захисного, територіально-оборонного, критично-інфраструктурного, мобілізаційно-ресурсного, інформаційно-комунікаційного, контрольно-наглядового, правоохоронно-профілактичного, режимного та соціально-гуманітарного характеру; передбачає їх спроможність самостійно ухвалювати рішення та вчиняти юридично значущі дії, управлінсько-регуляторного, оперативно-реагувального, координаційно-комунікаційного, мобілізаційно-ресурсного, територіально-оборонного, інформаційно-комунікаційного, гуманітарно-соціального та контрольно-наглядового характеру; передбачає здатність посадових осіб органів місцевого самоврядування нести юридичну відповідальність за порушення законодавства у сфері забезпечення національної безпеки, а також персональну юридичну відповідальність за протиправні дії та рішення;

– на підставі аналізу законодавства у сфері підготовки кадрів для сил безпеки та оборони, актуальної практики його реалізації та оновлених стандартів НАТО в цій сфері визначено: по-перше, тенденції, які необхідно враховувати (геостратегічна зумовленість трансформації системи підготовки кадрів; інституціоналізація підготовки кадрів відповідно до стандартів НАТО, зокрема положень Директиви № BI-SCD-075-007; перехід від дисциплінарної до компетентнісно орієнтованої моделі підготовки; розвиток лідерських і управлінських компетентностей персоналу, а також посилення ролі сержантського корпусу; цифровізація освітнього процесу; орієнтація підготовки на принципи людиноцентризму та доброчесності); по-друге, напрями удосконалення Концепції трансформації системи військової освіти (інституціоналізація єдиного центру управління підготовкою кадрів для сил оборони і безпеки; зміна акцентів управління – з відстежування процесів на вимірювання ефективності здійснення відповідних трансформаційних заходів; унормування системи моніторингу та звітності, що передбачає запровадження чітких звітних періодів з метою оцінювання результатів реалізації стратегічних завдань, а також проведення щорічних експертно-оглядових конференцій із залученням представників ПВВО; закріплення фінансових гарантій розвитку військової освіти; структуризація єдиної системи військової освіти; нормативне закріплення кодифікованого підходу до підготовки кадрів, зокрема шляхом

формування єдиного системного документа – Кодексу підготовки кадрів для сил безпеки та оборони; удосконалення Стратегії менеджменту системи військової освіти);

– визначено актуальні напрями вдосконалення національного законодавства щодо кола й меж адміністративної правосуб'єктності суб'єктів забезпечення національної безпеки: по-перше, інституційне оновлення Закону України «Про національну безпеку України», що передбачає: уточнення та систематизацію кола суб'єктів забезпечення національної безпеки; концептуальне розмежування адміністративно-правового статусу та функціональної ролі суб'єктів забезпечення національної безпеки; нормативне визначення юридичної сили та змісту актів у сфері забезпечення національної безпеки як самостійних правових інститутів; комплексне врегулювання адміністративно-правових відносин у сфері національної безпеки; по-друге, зміцнення системи демократичного цивільного контролю, зокрема шляхом впровадження спеціального парламентського наглядового механізму, що передбачає розробку та ухвалення Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з питань забезпечення національної безпеки», а також забезпечення організації діяльності такого Уповноваженого; по-третє, нормативне врегулювання участі інститутів громадянського суспільства у сфері забезпечення національної безпеки, зокрема шляхом розробки та ухвалення Закону України «Про інститути громадянського суспільства»; по-четверте, запровадження людиноцентричної моделі розвитку системи національної безпеки, зокрема шляхом розробки та ухвалення Концепції людиноцентричного розвитку системи забезпечення національної безпеки; по-п'яте, кодифікацію законодавства у сфері забезпечення національної безпеки, що передбачає поетапне формування Кодексу національної безпеки України;

удосконалено:

– характеристику суб'єктів забезпечення національної безпеки крізь призму сучасної доктрини забезпечення національної безпеки та усталеного адміністративно-правового підходу до розуміння їх статусу та функціонального призначення, зокрема доведено їх приналежність до складових системи національної безпеки та водночас до складових елементів цілісної системи суб'єктів забезпечення національної безпеки, функціонування якої має цілеспрямований, системний і комплексний характер та об'єктивується в діяльності суб'єктів, спрямованій на утвердження, охорону й захист належного стану національної безпеки, передусім у межах адміністративно-правових відносин. Встановлено, що зазначені суб'єкти реалізують специфічну «метафункцію» забезпечення національної безпеки, яка виявляється через сукупність взаємопов'язаних цільових функцій у різних напрямках безпекової діяльності;

– обґрунтування сутності, особливостей і складових адміністративної правосуб'єктності органів виконавчої влади у сфері забезпечення національної безпеки як визначеної нормами адміністративного права та зумовленої їх публічно-владною природою юридичної властивості органів виконавчої влади, що полягає в їх спроможності в межах встановленої компетенції набувати та

реалізовувати владні управлінські повноваження у сфері забезпечення національної безпеки як форми здійснення відповідної функції держави, вступати в адміністративно-правові відносини, а також нести юридичну відповідальність за результати такої діяльності та допущені порушення законодавства;

– характеристику діяльності органів виконавчої влади як суб'єктів забезпечення національної безпеки, зокрема доведено, що цій діяльності притаманна системно-структурна багаторівневність, яка виявляється в таких взаємопов'язаних аспектах: 1) територіально-рівневий вимір, що охоплює національний і локальний рівні забезпечення національної безпеки; 2) інституційно-компетенційна диференціація суб'єктів забезпечення національної безпеки, відповідно до якої органи виконавчої влади поділяються на органи загальної компетенції, органи галузевої компетенції та органи спеціальної (функціональної) компетенції; 3) секторально-галузевий вимір, що охоплює такі основні напрями забезпечення національної безпеки: оборонно-воєнний, правоохоронний, контррозвідувальний, дипломатично-санкційний, фінансово-економічний, енергетичний, інформаційний, соціально-гуманітарний, медико-біологічний та екологічно-техногенний напрями; 4) функціональний вимір, що охоплює такі основні функції забезпечення національної безпеки: аналітичну, правотворчу (регуляторну), координаційну, контрольно-наглядову, оперативно-управлінську; 5) сервісно-адміністративний вимір, що полягає в наданні органами виконавчої влади широкого обсягу адміністративних послуг у сфері забезпечення національної безпеки;

– теоретичний підхід щодо визначення адміністративно-правових відносин за участю сил безпеки й оборони у сфері забезпечення національної безпеки як узгоджених з принципами права й урегульованих нормами адміністративного законодавства публічно-владних (зокрема управлінсько-розпорядчих і публічно-сервісних) правовідносин, які виникають між органами сектору безпеки й оборони, органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями та громадянами у зв'язку з реалізацією ними функцій і повноважень, спрямованих на забезпечення державного суверенітету, територіальної цілісності, конституційного ладу, захисту життя, здоров'я та прав людини від внутрішніх і зовнішніх безпекових загроз; з урахуванням функціонального розподілу повноважень і характеру адміністративно-правової взаємодії суб'єктів, такі відносини диференційовано на: відносини інституційно-організаційного, регуляторно-управлінського, контрольно-наглядового, дозвільно-реєстраційного, оперативно-реагуючого, інформаційно-комунікаційного, соціально-сервісного та превентивно-охоронного характеру;

– обґрунтування змісту, особливостей і видів адміністративних актів сил безпеки й оборони у сфері забезпечення національної безпеки як індивідуально владних рішень (або юридично значущих дій) ухвалених (здійснених) на підставі та в межах закону компетентними органами чи посадовими особами правоохоронних, розвідувальних та інших органів сил безпеки й оборони, спрямованих на забезпечення своєчасного, пропорційного та ефективного

захисту держави й суспільства від зовнішніх або внутрішніх безпекових загроз і ризиків, унаслідок яких для конкретних осіб (адресатів акта) виникають, змінюються або припиняються права та/або обов'язки;

– обґрунтування змісту, особливостей і видів адміністративних актів органів місцевого самоврядування як суб'єктів забезпечення національної безпеки, що визначаються як офіційне владне волевиявлення (рішення або юридично значуща дія) уповноваженого органу чи посадової особи місцевого самоврядування, прийнятим в установленому порядку з метою запобігання та мінімізації загроз національній (громадській) безпеці на відповідній території, що зумовлює виникнення, зміну або припинення прав та/або обов'язків конкретних фізичних чи юридичних осіб; залежно від функціонально-цільового критерію такі акти класифіковано на превентивні (попереджувальні), обмежувальні (заборонні), дозвільні, координаційні (організаційні, розпорядчі), санкційні, надзвичайні (режимні) та соціально-гуманітарні;

дістали подальший розвиток:

– науковий підхід до класифікації суб'єктів забезпечення національної безпеки за ознакою юридичної (адміністративно-правової) природи (державні органи, дії та рішення яких у сфері національної безпеки мають забезпечувальний характер; органи місцевого самоврядування; суб'єкти громадянського суспільства (недержавні організації, громадські об'єднання та індивіди), залучені до забезпечення національної безпеки через різні форми суспільної активності), а також до характеристики правових засад їх діяльності, що включають: по-перше, принципи діяльності (загальноправові, галузеві та спеціальні); по-друге, нормативно-правову основу діяльності (Конституція України, інші законодавчі й підзаконні акти, норми яких конкретизують положення законів у сфері забезпечення національної безпеки та забезпечують їх ефективну реалізацію);

– теоретичне положення щодо сутності, особливостей і видів адміністративних актів органів виконавчої влади як суб'єктів забезпечення національної безпеки, а саме правовстановлюючих, зобов'язуючих і наказових, забороняючих та обмежувальних, дозвільних, реєстраційно-підтверджувальних, а також правоприпиняючих (скасовувальних) актів;

– наукові підходи до розуміння сутності, особливостей і складових адміністративної правосуб'єктності сил безпеки й оборони у сфері забезпечення національної безпеки, як визначеної нормами адміністративного права та зумовленої їх публічно-владною природою юридичної властивості органів виконавчої влади, що полягає в їх спроможності в межах встановленої компетенції набувати й реалізовувати владні управлінські повноваження у сфері забезпечення національної безпеки як форми здійснення відповідної функції держави, вступати в адміністративно-правові відносини, а також нести юридичну відповідальність за результати такої діяльності та допущені порушення законодавства;

– конкретизація статусних властивостей органів місцевого самоврядування як суб'єктів забезпечення національної безпеки, а також визначення основних видів адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення національної

безпеки, у яких вони можуть брати участь: превентивно-запобіжні, обмежувально-режимні, дозвольно-погоджувальні, координаційно-організаційні, контрольно-наглядові, деліктні, інформаційно-мобілізаційні та соціально-гуманітарні відносини;

– наукові підходи до розуміння сутності, змісту та характерних рис інститутів громадянського суспільства як невід’ємної складової системи суб’єктів забезпечення національної безпеки, що зумовлено сучасними тенденціями демократизації системи публічного адміністрування та розвитком партнерської моделі взаємодії держави й суспільства у сфері безпеки; у контексті зазначеного доведено, що вказані інститути наділені адміністративно-правовим статусом суб’єктів забезпечення національної безпеки та спроможні здійснювати: відносно незалежний від зовнішнього впливу громадський контроль, який компенсує окремі недоліки державного контролю; правозахисну діяльність у сфері забезпечення національної безпеки; організацію та консолідацію суспільства для досягнення безпекових цілей; експертно-аналітичну, освітньо-виховну та просвітницьку діяльність; діяльність, спрямовану на забезпечення довготривалої резильєнтності держави та суспільства в умовах безпекових ризиків і викликів; наголошено, що інститути громадянського суспільства не є допоміжним (факультативним) елементом, а становлять повноцінну самостійну складову системи суб’єктів забезпечення національної безпеки, виконуючи функції, які не можуть бути повною мірою реалізовані суб’єктами владних повноважень;

– наукові підходи щодо тлумачення змісту, особливостей і видів сучасних форм взаємодії суб’єктів забезпечення національної безпеки як юридично закріплених та організаційно упорядкованих способів здійснення узгодженої діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, сил безпеки й оборони, інститутів громадянського суспільства та інших уповноважених суб’єктів, спрямованої на виявлення, попередження, нейтралізацію й подолання внутрішніх і зовнішніх загроз національній безпеці; обґрунтовано класифікацію форм такої взаємодії за предметним критерієм на правотворчу, інформаційну, координаційну (зокрема контрольную взаємодію) та функціонально-інституційну форми взаємодії.

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійним монографічним дослідженням, у якому всі положення наукової новизни та висновки сформовано автором особисто. У співавторстві (Povydysh V., Truba R., I. Skakun, M. Hryha, D. Demenko) опубліковано наукову статтю «Types of administrative and legal support for the State defense order in Ukraine», в якій дисертантом визначено види форм адміністративно-правового забезпечення державного оборонного замовлення в Україні. У науковій статті «Features of the actors ensuring national security of Ukraine», опублікованій у співавторстві (Truba R., Kozin S., Vykhrystiuk A., Kuzmenko D., Bulkat M.), дисертантом розроблено загальну концепцію статті, сформовано авторські узагальнення щодо типології суб’єктів національної безпеки, узагальнено ключові ознаки таких суб’єктів. У межах наукової праці «Primary Objectives of the Activities of Actors Ensuring National Security», опублікованій у співавторстві (Truba R., Kozin S., Melnyk V.,

Simontseva L., Kuznetsova L.), дисертантом висвітлено підходи вітчизняних науковців до розуміння комплексу завдань забезпечення національної безпеки, окреслено основні групи суб'єктів національної безпеки. У науковій статті «Main areas of activity of national security actors», опублікованій у співавторстві (Truba R., Zubko A., Banchuk-Petrosova O., Demenko O., Oliynyk S.), дисертантом розроблено загальну концепцію, визначено структуру статті, досліджено та розкрито політичний напрямок забезпечення національної безпеки, а також сформовано загальні висновки. У статті «The essence of the system of actors ensuring national security», опублікованій у співавторстві (Truba R., Kozin S., Vykhrystiuk A., Melnyk V., Shkliarenko A.) дисертантом сформовано авторські висновки щодо особливостей системи суб'єктів національної безпеки. Інші публікації написано та видано автором самостійно. Повторно на захист не виносяться положення, ідеї та висновки дисертаційного дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, вони становлять як науково-теоретичний, так і практичний інтерес. Зокрема, висновки, пропозиції та рекомендації, сформульовані в дисертації, можуть використовуватись у:

- *науково-дослідній сфері* – як основа для подальших досліджень актуальних проблем забезпечення юридичної визначеності адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки та реалізації такого статусу (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права);

- *правотворчості* – у межах удосконалення чинних і розробки нових нормативно-правових актів, які регулюють адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення національної безпеки;

- *правозастосуванні* – для покращення практичної діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки з метою підвищення ефективності виконання ними відповідних забезпечувальних заходів;

- *освітньому процесі* – під час підготовки підручників, навчальних і методичних посібників з дисципліни «Адміністративне право», «Адміністративне право та процес: доктринальні та практичні проблеми», «Порівняльне адміністративне право», «Судові та правоохоронні органи», у межах підготовки фахівців – виконавців завдань забезпечення національної безпеки, а також у навчальній роботі студентів, слухачів і курсантів відповідних закладів вищої освіти (акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права).

Апробація матеріалів дисертації. Результати дослідження, його основні положення і висновки було оприлюднено на науково-практичних конференціях: «Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення» (м. Київ, 15–16 лютого 2023 р.); «Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки в умовах сьогодення» (м. Київ, 13–14 березня 2023 р.); «Інноваційні підходи до реформування сучасного законодавства» (м. Київ, 20–21 квітня 2023 р.); «Реформування українського законодавства: проблемні питання та шляхи їх вирішення» (м. Київ, 7–8 лютого 2024 р.);

«Тенденції та перспективи розвитку юридичної науки сьогодення» (м. Київ, 16–17 квітня 2024 р.); «Актуальні проблеми імплементації наукових досягнень у практичну діяльність» (м. Київ, 4–5 червня 2024 р.); «Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки: вітчизняний та зарубіжний досвід» (м. Київ, 18–19 вересня 2024 р.); «Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права» (м. Кременчук, 5–7 грудня 2024 р.); «Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у 21-му сторіччі» (м. Київ, 18–19 лютого 2025 р.); «Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення» (м. Київ, 23–24 квітня 2025 р.); «Modern Achievements in Legal Science and Practice» (Riga, the Republic of Latvia, March 19–20, 2025).

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, п'яти розділів, які містять сімнадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 567 сторінок. Список використаних джерел налічує 779 найменувань на 97 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність обраної теми та схарактеризовано стан її наукової розробки, визначено мету, основні завдання, об'єкт, предмет, а також методологічні засади дослідження. Сформульовано наукову новизну, теоретичні та практичні результати, отримані дисертантом, а також наведено відомості про апробацію результатів дослідження і наявність публікацій за темою дисертації.

Розділ 1 «Методологічні засади дослідження сутності адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки» складається з чотирьох підрозділів і присвячений аналізу стану наукової розробки проблеми, розкриттю теоретичної структури адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки, а також визначенню їхньої класифікації та змісту напрямів діяльності таких суб'єктів.

У *підрозділі 1.1 «Ступінь наукової розробленості проблеми щодо визначення поняття та характеристики суб'єктів забезпечення національної безпеки»* зазначено, що комплексний огляд наукових джерел виявляє низку методологічних і змістових проблем у визначенні поняття й характеристиці суб'єктів забезпечення національної безпеки. По-перше, фрагментарність сучасних наукових підходів до розкриття сутності та правової природи адміністративно-правової суб'єктності суб'єктів у сфері забезпечення національної безпеки. По-друге, відсутність цілісної теоретичної моделі адміністративно-правового статусу таких суб'єктів, що перешкоджає формуванню єдиного теоретичного підходу до визначення його структури та змісту. По-третє, епізодичний і несистемний характер наукових розвідок, присвячених встановленню й осмисленню специфічних ознак суб'єктів забезпечення національної безпеки. По-четверте, невизначеність критеріїв, за якими той чи інший суб'єкт адміністративного права може бути віднесений до суб'єктів забезпечення національної безпеки, а також критеріїв диференціації таких суб'єктів на загальних і спеціальних. По-п'яте, домінування редукціоністського підходу до розуміння суб'єктів забезпечення національної

безпеки як механічної сукупності, а не функціонально взаємопов'язаної, ієрархічно та горизонтально інтегрованої цілісної структури, елементи якої перебувають між собою у відносинах координації та субординації з метою досягнення спільного результату – гарантування безпеки України. По-шосте, неузгодженість наукових підходів до визначення кола суб'єктів забезпечення національної безпеки з положеннями сучасної доктрини національної безпеки, відповідно до якої функції в цій сфері тією чи іншою мірою покладаються практично на всіх суб'єктів адміністративного права. По-сьоме, недостатнє дослідження адміністративно-правових механізмів взаємодії між суб'єктами забезпечення національної безпеки, зокрема щодо форм і процедур обміну інформацією, спільного планування та ухвалення управлінських рішень.

На підставі наявних наукових напрацювань щодо визначення сутнісного змісту суб'єктів забезпечення національної безпеки констатовано, що вони становлять коло соціально значущих суб'єктів, які, уособлюючи вольовий і цілеспрямований вираз суспільного буття, через узгоджену діяльність формують та підтримують належні (сприятливі) умови для ефективного функціонування держави, гідного існування суспільства й особи, тобто в стані безпеки. Сучасні суб'єкти забезпечення національної безпеки в Україні, як і в інших правових державах, реалізують метафункцію забезпечення національної безпеки, виконуючи комплекс цільових функцій за наявності відповідних повноважень, підстав та умов їх реалізації (регулятивну, охоронну, контрольну, координаційну, розвідувально-аналітичну). Їхня діяльність (іноді опосередковано) спрямована на утвердження, охорону й захист національних цінностей та інтересів, відповідає чинному законодавству, вимогам принципів права й етики, сприяє розвитку суспільних відносин у контексті національної та глобальної безпеки.

Зауважено, що з огляду на сучасний розвиток адміністративного права та еволюцію доктрини національної безпеки, під час визначення поняття та характеристики суб'єктів забезпечення національної безпеки в Україні доречніше говорити не про «сукупність», а про «систему» означеного кола суб'єктів, що постає як цілісна структура, у межах якої суб'єкти перебувають у тісному взаємозв'язку та координують зусилля для досягнення спільної мети – гарантування безпеки України. Водночас, зважаючи на різноманітність правового статусу учасників, вона є відносно децентралізованою, адже до її складу входять суб'єкти з неоднорідними адміністративно-правовими статусами, що зумовлено потребою в комплексному підході до забезпечення безпеки, яка досягається тоді, коли різні учасники забезпечувальної діяльності виконують різні забезпечувальні функції. Належність усіх цих суб'єктів до системи національної безпеки надає їм спільної характеристики (тобто спрямованості їхнього статусу на виконання завдань, пов'язаних із забезпеченням безпеки держави), а отже, ця система, поєднуючи різні організаційно-інституційні елементи, формує цілісний механізм, спроможний ефективно реагувати на сучасні виклики, зберігаючи баланс між децентралізованим характером її елементів і необхідною інтеграцією їхніх дій.

У підрозділі 1.2 «Адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення національної безпеки» констатовано, що наразі кожен суб'єкт забезпечення національної безпеки в Україні характеризується певними загальними для них «статусними властивостями», оскільки кожен з них наділений своєрідним «надстатусом», яким є адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення національної безпеки. Цей статус розглядуваних суб'єктів є регламентованим нормами адміністративного права України й узгодженим з принципами публічного адміністрування комплексом юридично значущих характеристик, який визначає місце відповідного суб'єкта в системі адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення національної безпеки, його функціональне призначення у системі національної безпеки, а також межі й порядок реалізації публічно-владних та інших пов'язаних із ними повноважень, спрямованих на захист держави й суспільства від реальних і потенційних ризиків і загроз безпекового характеру. Зазначеному статусу притаманні такі властивості: 1) телеологічна визначеність – зумовленість статусу діяльністю у сфері захисту життєво важливих інтересів особи, загальнонаціональних цінностей і стратегічних національних пріоритетів суспільства та держави; 2) публічно-владний характер – домінування управлінського впливу («владного» елемента в статусі); 3) галузева нормативна визначеність та узгодженість із принципами права й засадами публічного адміністрування; 4) структурна комплексність – наявність взаємопов'язаних елементів статусу; 5) функціональна диференціація за наявності системної єдності – поєднання різних напрямів діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки, об'єднаних єдиною метою; 6) піднаглядність і підконтрольність суб'єктів; 7) поєднання публічно-службового та спеціалізованого характеру здійснення забезпечувальної діяльності (за винятком інститутів громадянського суспільства); 8) забезпеченість діяльності механізмами правового стимулювання та юридичної відповідальності – наявність системи заохочень і санкцій, спрямованих на забезпечення якості публічного адміністрування у сфері забезпечення національної безпеки; 9) адаптивність до умов функціонування спеціальних публічно-правових режимів – здатність до розширення обсягу та змісту статусу в умовах воєнного стану чи інших правових режимів.

Сучасний адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення національної безпеки постає у вигляді трирівневої адміністративно-правової конструкції. Організаційний блок адміністративно-правового статусу суб'єкта забезпечення національної безпеки є фундаментом означених «статусних властивостей», адже саме він окреслює концептуальні характеристики цієї групи суб'єктів, що мають безпосереднє практичне юридичне значення. На основі організаційного блоку елементів досліджуваного статусу вибудовується операційний блок «статусних характеристик», зміст якого формує актуальна компетенційна модель управлінської природи цих суб'єктів. Суттєво доповнює зазначені блоки елементів досліджуваного галузевого статусу гарантійний блок, який відображає такі властивості цих суб'єктів, як піднаглядність, юридична відповідальність, а також забезпечувальні гарантії діяльності.

У підрозділі 1.3 «Класифікація суб'єктів забезпечення національної безпеки та правові засади їхньої діяльності» констатовано, що найбільш оптимальною як із теоретичної, так і з практичної точки зору є класифікація суб'єктів забезпечення національної безпеки за ознакою їх юридичної (адміністративно-правової) природи та рівня повноважень, а саме шляхом їх поділу на такі групи суб'єктів: державні органи, наділені публічно-владними повноваженнями та такі, що діють у межах сфери адміністративного права; органи місцевого самоврядування, які, маючи певну самостійність у вирішенні питань місцевого значення, істотно впливають на рівень національної безпеки через розроблення та реалізацію місцевих програм, спрямованих на зміцнення безпеки, а також через взаємодію з відповідними державними органами; суб'єкти громадянського суспільства, які беруть участь у формуванні громадських ініціатив, здійсненні незалежного контролю за діяльністю органів публічної влади у сфері національної безпеки, реалізації соціальних проєктів і просуванні цінностей, що сприяють сталому розвитку суспільства. Окремої уваги в цьому питанні вартий вплив суб'єктів міжнародного права (передусім міжнародних організацій), які, хоча й не належать до системи національного права, проте впливають на стан безпеки держави в межах міжнародного співробітництва.

Для діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки характерним є те, що вона ґрунтується на правових засадах. Принципи діяльності таких суб'єктів становлять комплекс загальноправових, галузевих і спеціальних імперативних, системоутворювальних правил, які окреслюють теоретико-практичні орієнтири планування, організації та здійснення діяльності у сфері забезпечення національної безпеки. Так, загальноправові принципи формують аксіологічну правову основу реалізації державної політики в цій сфері, визначаючи загальні межі правомірності публічно-владного впливу як у праві загалом, так й у сфері забезпечення національної безпеки зокрема. Галузеві принципи своєю чергою слугують методологічними орієнтирами публічного адміністрування, узгодженими із сучасною доктриною належного урядування, та визначають орієнтири ефективної управлінської діяльності в системі забезпечення національної безпеки, спрямованої на досягнення стратегічних цілей державної політики в цій сфері. Спеціальні принципи діяльності є засадничими ідеями, що мають найбільше практичне значення для діяльності зазначених суб'єктів, оскільки спрямовують здійснення владних дій (рішень), безпосередньо пов'язаних із підтриманням належного стану безпекової обстановки у сфері забезпечення національної безпеки. Іншим типом правових засад є нормативно-правова основа діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки, що визначає нормативні межі інституційно-організаційної побудови відповідної управлінської діяльності та межі владних повноважень у контексті її планування, організації та реалізації.

У підрозділі 1.4 «Напрями, завдання та функції діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки» зазначено, що система забезпечення національної безпеки за своєю природою є конструкцією, здатною досягати мети функціонування лише за умови, що національна безпека забезпечується шляхом підтримання безпеки одночасно за всіма напрямками діяльності відповідних

суб'єктів. Це зумовлено тим, що суттєвою характеристикою діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки є її стратифікованість, яка передбачає класифікацію інструментів впливу на три взаємопов'язані групи (напрями діяльності), а саме: загальний (загальносистемний) напрям, що охоплює соціальну, економічну, політичну й інформаційну складові; спеціальний (правовий) напрям, що включає нормативно-правове забезпечення та інституційно-правове забезпечення належного функціонування правової системи держави; особливий (безпековий) напрям, що включає діяльність сил безпеки й оборони в окремих сферах. У межах зазначених напрямів закономірним чином виокремлюються групи завдань із забезпечення національної безпеки, серед яких: стратегічно-нормативні, інституційно-організаційні, оперативно-тактичні та соціокультурні. Водночас адміністративно-правовий статус суб'єктів забезпечення національної безпеки передбачає, що виконання цих завдань потребує реалізації відповідних функцій, серед яких: стратегічне визначення та організаційна трансформація системи національної безпеки; ресурсно-операційне забезпечення діяльності суб'єктів; оперативно-аналітичне управління системою національної безпеки; зовнішнє інституційно-організаційне забезпечення; забезпечення інституційної прозорості; здійснення комплексного (міжгалузевого) аудиту у сфері національної безпеки.

Розділ 2 «Органи виконавчої влади як суб'єкти забезпечення національної безпеки» складається з трьох підрозділів і присвячений дослідженню змісту адміністративної правосуб'єктності органів виконавчої влади, виявленню специфічних особливостей їхньої діяльності у сфері національної безпеки, з'ясуванню юридичної природи та ролі адміністративних актів, що ухвалюються цими органами для реалізації управлінських функцій.

У підрозділі 2.1 *«Адміністративна правосуб'єктність органів виконавчої влади як суб'єктів забезпечення національної безпеки»* обґрунтовано, що адміністративна правосуб'єктність органів виконавчої влади як суб'єктів забезпечення національної безпеки є визначеною нормами адміністративного права та зумовленою їх публічно-владною природою юридичною властивістю органів виконавчої влади, що полягає в їх спроможності в межах встановленої компетенції набувати й реалізовувати владні управлінські повноваження у сфері забезпечення національної безпеки як форми здійснення відповідної функції держави, вступати в адміністративно-правові відносини, а також нести юридичну відповідальність за результати такої діяльності та допущені порушення законодавства. Зазначеній правосуб'єктності притаманний комплекс взаємопов'язаних властивостей, зумовлених цільовою спрямованістю їх діяльності, що полягає в реалізації управлінського потенціалу у сфері забезпечення національної безпеки відповідно до покладених на них завдань і функцій. У цьому контексті особливого значення набуває нормативно-правова природа адміністративної правосуб'єктності суб'єктів забезпечення національної безпеки як складових правопорядку (зокрема у сфері забезпечення національної безпеки), що формується на основі принципів права, а також норм Конституції України, законів і підзаконних нормативно-правових актів, які

визначають компетенцію відповідних органів у сфері національної безпеки. Така правосуб'єктність виражає юридичну здатність органів виконавчої влади бути носіями адміністративних прав і обов'язків, пов'язаних із реалізацією функцій забезпечення національної безпеки, а також застосовувати з цією метою передбачені законом адміністративно-правові засоби та методи. Ключовою характеристикою розглядуваної адміністративної правосуб'єктності є те, що вона закріплює публічно-владний статус органів публічної служби та наявність у них повноважень владно-розпорядчого характеру, що виявляється в праві приймати обов'язкові до виконання управлінські рішення, а також видавати нормативні й індивідуальні адміністративні акти в межах визначеної компетенції, а також встановлює юридичну відповідальність органів виконавчої влади та їх посадових осіб за невиконання або неналежне виконання покладених на них завдань у сфері національної безпеки.

У підрозділі 2.2 *«Особливості діяльності органів виконавчої влади як суб'єктів забезпечення національної безпеки»* аргументовано, що діяльність розглянутих органів як суб'єктів забезпечення національної безпеки охоплює національний і локальний рівні забезпечення, а також вирізняється широким спектром компетенції цих суб'єктів владних повноважень (органів загальної, галузевої та спеціальної (функціональної) компетенції). Така широта об'єктивується в оборонно-воєнному, правоохоронному, контррозвідальному, дипломатично-санкційному, фінансово-економічному, енергетичному, інформаційному, соціально-гуманітарному та інших напрямках діяльності. На відповідних рівнях органи виконавчої влади, виконуючи аналітичну, правотворчу, координаційну, контрольну-наглядову та оперативно-адміністративну функції, надають значний обсяг адміністративних послуг у сфері забезпечення національної безпеки. Водночас зазначені суб'єкти владних повноважень діють у цій сфері відповідно до принципу тотальної оборони, який, зокрема, полягає в тому, що формування та реалізація оборонно-військової політики держави має поєднуватися з розширеним розумінням національної безпеки, а тому всі види управлінської діяльності мають ураховувати пріоритети національної оборони та сприяти підтриманню належного рівня безпекової обстановки. Діяльність органів виконавчої влади у сфері забезпечення національної безпеки наразі ґрунтується також на принципі загальнодержавного підходу, який означає, що відповідна забезпечувальна діяльність має охоплювати управлінську діяльність Уряду України, міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, забезпечуючи узгоджені дії та спільне розв'язання конкретних проблем і завдань у цій сфері.

У підрозділі 2.3 *«Адміністративні акти органів виконавчої влади як суб'єктів забезпечення національної безпеки»* встановлено, що цим актам притаманні загальні риси, характерні для адміністративних актів загалом та для актів у сфері забезпечення національної безпеки зокрема, а також спеціальні ознаки, властиві адміністративним актам щодо забезпечення національної безпеки. До таких спеціальних ознак належать: спеціальна цільова спрямованість; суб'єктна обмеженість; превентивний і ризик-орієнтований характер; оперативність прийняття; функціонування в умовах спеціальних

правових режимів. Адміністративні акти таких суб'єктів владних повноважень відображають практичне досягнення балансу між публічним і приватним інтересом, адже завдяки їм держава реагує на ризики та виклики у сфері національної безпеки, причому зобов'язана враховувати межі втручання, визначені правами та свободами осіб, яких стосується відповідне рішення. Саме тому в умовах правової та демократичної держави до адміністративних актів у цій сфері висуваються підвищені вимоги щодо їх обґрунтованості та правомірності. Крізь призму цих вимог навіть за наявності загроз державі, суспільству чи людині уповноважені суб'єкти повинні діяти згідно з ч. 2 ст. 19 Конституції України, а недотримання зазначених вимог, як випливає з практики Європейського суду з прав людини та Суду ЄС, потенційно здатне призвести до підриву панування права, що становить серйозний управлінський ризик, адже може негативно позначитися на підтриманні належної безпекової обстановки у сфері забезпечення національної безпеки.

Розділ 3 «Особливості діяльності сил безпеки й оборони як суб'єктів забезпечення національної безпеки» складається з трьох підрозділів, у яких з'ясовано правову природу адміністративно-правових відносин за участю сил безпеки й оборони, розкрито елементи їхньої адміністративної правосуб'єктності як особливих суб'єктів забезпечення національної безпеки, визначено особливості прийняття і реалізації ними адміністративних актів у цій сфері.

У підрозділі 3.1 *«Види адміністративно-правових відносин за участю сил безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки»* зазначено, що розглядуваними правовими відносинами є узгоджені з принципами права та врегульовані нормами адміністративного законодавства публічно-владні (зокрема управлінсько-розпорядчі та публічно-сервісні) правовідносини, що виникають між органами сектору безпеки й оборони України, іншими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями та громадянами у зв'язку з реалізацією ними функцій і повноважень, спрямованих на забезпечення державного суверенітету, територіальної цілісності, конституційного ладу, захисту життя, здоров'я і прав людини від внутрішніх і зовнішніх безпекових загроз. Причому з огляду на широту предмета відання зазначених органів і варіативність взаємодій у сфері забезпечення національної безпеки за участю органів публічної служби, віднесених до сил безпеки й оборони, доцільно констатувати різноманітність видів адміністративно-правових відносин щодо забезпечення національної безпеки, стороною яких є суб'єкти владних повноважень системи сил безпеки й оборони. Так, основними видами зазначених відносин є адміністративно-правові відносини інституційно-організаційного, регуляторно-управлінського, контрольно-наглядового, дозвільно-реєстраційного, оперативно-реагуючого, інформаційно-комунікаційного, соціально-сервісного та превентивно-охоронного характеру.

У підрозділі 3.2 *«Адміністративна правосуб'єктність сил безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки»* зауважено, що адміністративна правосуб'єктність сил безпеки й оборони у сфері забезпечення

національної безпеки ґрунтується на нормах адміністративного права та узгодженою з принципами права та публічного адміністрування здатністю зазначених суб'єктів набувати й реалізовувати спеціальні публічно-владні повноваження, спрямовані на охорону, захист і зміцнення національної безпеки, діяти в межах установлених законом обмежень і заборон, а також нести юридичну відповідальність за результати власної діяльності.

Констатовано, що адміністративна правосуб'єктність сил безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки постає складною юридичною конструкцією, яка, попри свою теоретичну природу, має виразне практичне значення, адже ця правосуб'єктність є системоутворювальним елементом адміністративно-правового режиму публічного адміністрування в Україні та однією з ключових юридичних гарантій ефективного функціонування системи забезпечення національної безпеки. Саме завдяки наявності відповідної правосуб'єктності в практичній дійсності належним чином забезпечується: по-перше, виконання функцій охорони, захисту та забезпечення національної безпеки суб'єктами, які наділені відповідними повноваженнями й спроможні адекватно розуміти зміст таких функцій та реалізовувати їх своєчасно, повно й ефективно (відповідно до чинного законодавства та принципів адміністративного права); по-друге, дія механізму юридичної відповідальності у випадках, коли зазначені функції не виконуються або виконуються неналежно.

У підрозділі 3.3 «Адміністративні акти сил безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки» визначено, що такі акти приймаються особливими суб'єктами владних повноважень, які мають розширені правові, процедурні та організаційні засоби впливу для запобігання та подолання прямих загроз і ризиків у відповідній сфері публічного адміністрування. У цьому контексті адміністративні акти сил безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки є індивідуальними владними рішеннями (або юридично значущими діями), ухваленими (здійсненими) на підставі та в межах закону компетентним органом чи посадовою особою правоохоронних, розвідувальних та інших органів сил безпеки й оборони, спрямовані на забезпечення своєчасного, пропорційного та ефективного захисту держави й суспільства від зовнішніх або внутрішніх безпекових загроз і ризиків, унаслідок яких для конкретних осіб (адресатів акта) виникають, змінюються або припиняються права та/або обов'язки. Причому адміністративні акти сил безпеки – це індивідуальні владні рішення або юридично значущі дії, ухвалені (здійснені) на підставі та в межах закону правоохоронними, розвідувальними органами, органами спеціального призначення з правоохоронними функціями, іншими уповноваженими органами з метою запобігання, припинення й усунення внутрішніх загроз і ризиків національній безпеці та громадському порядку, унаслідок яких для конкретних осіб (адресатів акта) виникають, змінюються або припиняються права та/або обов'язки. Натомість адміністративні акти сил оборони – це індивідуальні владні рішення або юридично значущі дії, ухвалені (здійснені) на підставі та в межах закону ЗСУ, НГУ, ДССТ, правоохоронними, розвідувальними органами, органами спеціального призначення з правоохоронними функціями (на які покладено виконання оборонних завдань),

спрямовані на організацію, реалізацію та забезпечення оборонного потенціалу держави, а також на відбиття й нейтралізацію зовнішніх (а за необхідності – внутрішніх) збройних загроз, у наслідок яких для конкретних осіб або груп осіб (адресатів акта) виникають, змінюються або припиняються права та/або обов'язки.

Розділ 4 «Органи місцевого самоврядування та інститути громадянського суспільства як суб'єкти забезпечення національної безпеки» складається з чотирьох підрозділів, у яких визначено види адміністративно-правових відносин і зміст адміністративної правосуб'єктності органів місцевого самоврядування (як суб'єктів у сфері національної безпеки), з'ясовано зміст їх адміністративних актів, а також уточнено роль та особливості діяльності інститутів громадянського суспільства як невід'ємних суб'єктів забезпечення національної безпеки.

У підрозділі 4.1 *«Види адміністративно-правових відносин за участю органів місцевого самоврядування щодо забезпечення національної безпеки»* визначено, що органи місцевого самоврядування посідають чільне (стратегічно важливе) місце в сучасній системі суб'єктів забезпечення національної безпеки України, хоча в мирний час вони зазвичай не виконують функцій щодо захисту державного суверенітету й територіальної цілісності, які традиційно покладаються на державні органи сектору безпеки та оборони (у межах класичного, вузького тлумачення категорії «національна безпека»). Так, органи місцевого самоврядування, з огляду на свої адміністративно-правові статусні властивості, спроможні бути учасниками адміністративно-правових відносин щодо забезпечення національної безпеки. Зазначені правовідносини мають переважно владно-організаційний характер, проте нерідко реалізуються у формах партнерства, сервісного забезпечення громади та координації дій із державними органами й інститутами громадянського суспільства. Зазначені відносини охоплюють широке коло взаємодій, у зв'язку з чим вони можуть бути умовно структуровані на такі групи: превентивно-запобіжні; обмежувально-режимні; дозвільно-погоджувальні; координаційно-організаційні; контрольно-наглядові; деліктні; інформаційно-мобілізаційні; соціально-гуманітарні.

У підрозділі 4.2 *«Адміністративна правосуб'єктність органів місцевого самоврядування як суб'єктів забезпечення національної безпеки»* встановлено, що розглядувані суб'єкти публічного адміністрування наділені адміністративною правосуб'єктністю, яка дозволяє їм здійснювати управлінські функції на локальному рівні, забезпечуючи дотримання правопорядку та законності в межах територіальної громади. Причому адміністративна правосуб'єктність цих суб'єктів постає моделлю юридичного вираження їх управлінського потенціалу, регламентованого адміністративним законодавством і узгодженого з принципами права, об'єктивуючись у їх правоздатності, дієздатності й деліктоздатності. З огляду на це, органи місцевого самоврядування є невід'ємним і значущим елементом системи суб'єктів забезпечення національної безпеки на місцевому рівні як органи, що спроможні: по-перше, здійснювати управлінську діяльність на територіальному рівні з урахуванням вимог доктрини належного урядування, практична реалізація якої

формує інституційно безпечні умови функціонування органів публічної служби та життєдіяльності суспільства; по-друге, реалізовувати спеціальні повноваження у сфері забезпечення національної безпеки, а особливо в періоди дії публічно-правових режимів надзвичайного чи воєнного стану; по-третє, своєчасно запобігати загрозам національній безпеці, що виникають на місцевому рівні (наприклад, виявам сепаратизму) і, набувши розвитку, здатні перерости в загальнодержавні чи навіть транснаціональні безпекові ризики та виклики. Так, аналіз адміністративної правосуб'єктності органів місцевого самоврядування засвідчує, що вони зазвичай виконують допоміжну, однак істотно важливу роль у загальнодержавному механізмі забезпечення національної безпеки, адже, не належачи до кола центральних органів виконавчої влади, на які покладено основну відповідальність за реалізацію політики у сфері безпеки, вони забезпечують належну безпекову обстановку на території, на яку поширюються їх публічно-владні повноваження.

У підрозділі 4.3 «Адміністративні акти органів місцевого самоврядування як суб'єктів забезпечення національної безпеки» визначено, що адміністративні акти органів місцевого самоврядування як суб'єктів забезпечення національної безпеки становлять особливу форму реалізації владно-управлінських повноважень, спрямованих на забезпечення стійкості функціонування органів місцевого самоврядування та життєдіяльності територіальної громади в умовах реальних чи потенційних загроз безпеці держави, суспільства та людини. Розглядувані акти є результатом здійснення делегованих або власних повноважень у сфері публічного адміністрування і слугують засобами правового впорядкування відносин безпекового характеру. За їх допомогою органи місцевого самоврядування сприяють: по-перше, запобіганню виникненню безпекових ризиків і викликів на місцевому рівні; по-друге, мінімізації впливу ризиків і викликів, що вже виникли та не можуть бути усунуті негайно; по-третє, подоланню таких ризиків і викликів.

Особливості галузевої правової природи цих актів зумовлені їхнім місцем у системі адміністративно-правового впливу, а також правовим статусом суб'єкта їх ухвалення – органу місцевого самоврядування, який діє як представницький орган територіальної громади в умовах законодавчо визначеного процесу децентралізації публічної влади в Україні. На відміну від актів органів виконавчої влади, адміністративні акти органів місцевого самоврядування позначені низкою специфічних рис, зокрема: соціальною легітимацією (водночас означені акти мають не лише відповідати інтересам територіальної громади, а й узгоджуватися із загальнонаціональними пріоритетами у сфері забезпечення національної безпеки); субсидіарним характером; обмеженістю в застосуванні примусу; зосередженістю на місцеві потреби у сфері безпеки; обумовленістю бюджетними й ресурсними можливостями відповідної територіальної громади.

У підрозділі 4.4 «Місце та особливості діяльності інститутів громадянського суспільства в системі суб'єктів забезпечення національної безпеки» визначено, що ці суб'єкти, попри недостатність нормативно-правових та інших гарантій їх діяльності в Україні, об'єктивно відіграють роль

повноцінних учасників системи забезпечення національної безпеки. Їх залучення до зазначеної сфери посилює сукупну спроможність держави реагувати на безпекові виклики та ризики, а також підвищує якість і ефективність реалізації функцій, покладених на органи публічної служби у сфері забезпечення національної безпеки. У цьому контексті зауважено, що як суб'єкти забезпечення національної безпеки інститути громадянського суспільства виконують низку ключових завдань, що істотно полегшують досягнення мети функціонування системи національної безпеки. Зокрема, інститути громадянського суспільства: по-перше, слугують провідниками ідей людиноцентризму, законності та прозорості в діяльності органів публічної влади; по-друге, сприяють об'єднанню суспільства навколо пріоритетів спільної безпеки, спрямовуючи громадянську ініціативу й ресурс участі в конструктивне та кероване русло забезпечувальної діяльності; по-третє, надають експертно-аналітичну підтримку публічній адміністрації у сфері національної безпеки; по-четверте, забезпечують гуманітарну, волонтерську та соціально орієнтовану допомогу соціально вразливим групам населення як у мирний час, так і в особливий період; по-п'яте, підвищують стійкість суспільства та органів публічної влади до внутрішніх і зовнішніх загроз. Так, досліджувані інститути у своєму динамічному розвитку виявляють ознаки повноцінних суб'єктів системи забезпечення національної безпеки, посідаючи функціонально виокремлене місце в загальній структурі суб'єктів, залучених до реалізації забезпечувальної діяльності у відповідній сфері.

Розділ 5 «Шляхи вдосконалення адміністративно-правового регулювання правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки» складається з трьох підрозділів та присвячений визначенню оптимальних форм взаємодії між суб'єктами забезпечення національної безпеки, аналізу сучасних тенденцій підготовки кадрів з урахуванням стандартів НАТО, а також розробці пріоритетних напрямів удосконалення законодавства щодо чіткого окреслення меж їхньої адміністративної правосуб'єктності.

У підрозділі 5.1 *«Форми та особливості взаємодії суб'єктів забезпечення національної безпеки»* визначено, що форми взаємодії (правотворчою, інформаційною, координаційною та формою спільної діяльності) є юридично закріпленими та організаційно впорядкованими способами здійснення узгодженої діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, сил безпеки й оборони, інститутів громадянського суспільства та інших уповноважених суб'єктів, спрямованої на виявлення, попередження, нейтралізацію й подолання внутрішніх і зовнішніх загроз національній безпеці. Формам взаємодії суб'єктів забезпечення національної безпеки притаманна цільова єдність, адже незалежно від їх типологічної природи всі вони спрямовані на досягнення спільного результату – забезпечення національної безпеки шляхом скоординованої діяльності уповноважених суб'єктів. Крім того, означені форми взаємодії ґрунтуються на визнанні того, що повноцінне досягнення цілей національної безпеки є неможливим виключно через ізольовану діяльність окремого суб'єкта (тобто лише взаємодія як нормативно-правовим та інституційно-організаційним чином впорядкована співпраця забезпечує

належний рівень ефективності функціонування системи суб'єктів забезпечення національної безпеки). Однією з ключових характеристик форм взаємодії визнано їх комплексний характер, який виявляється: по-перше, у поєднанні самотійності кожного суб'єкта з обов'язковою скоординованістю дій у межах певної форми взаємодії; по-друге, у можливості одночасного застосування кількох форм взаємодії між тими самими суб'єктами; по-третє, у тому, що один суб'єкт може одночасно перебувати в кількох адміністративно-правових відносинах взаємодії. Також ці форми характеризуються множинністю рівнів вияву, оскільки реалізуються як на загальнонаціональному, так і на місцевому рівнях, об'єктивуючись у межах вертикальних, горизонтальних та змішаних (ситуаційних) моделей взаємодії (у цьому контексті постають інструментами формування внутрішньої узгодженості всієї системи суб'єктів забезпечення національної безпеки). Крім того, форми взаємодії виконують системоорганізуючу функцію (служуючи основою для запровадження цілісної системи спільних дій у межах режимних заходів), будучи інституційно зумовленими, адже їх зміст і межі вияву визначаються функціональним призначенням суб'єктів взаємодії, обсягом компетенції, а також правом ініціювати, координувати чи брати участь у процесі взаємодії у сфері забезпечення національної безпеки.

У підрозділі 5.2 «Тенденції в підготовці кадрів для сил оборони й безпеки з урахуванням стандартів НАТО» визначено, що сучасна парадигма підготовки кадрів сил оборони й безпеки України характеризується системним і послідовним відходом від інерційно-дисциплінарної до компетентнісно-результативної моделі підготовки. Це зумовлено тим, що в процесі трансформації військової освіти та поглиблення північноатлантичної інтеграції України система підготовки кадрів для сил оборони й безпеки послідовно відходить від радянської інерційної моделі військової освіти до цілісної системи військової освіти (підготовки), орієнтованої на конкретні результати. Визначальні тенденції підготовки кадрів сил оборони та безпеки кореспондують з тенденціями, що спостерігаються в межах Альянсу, зокрема: по-перше, упроваджується компетентнісно-модульна організація підготовки кадрів і прив'язка підготовки до посадових вимог; по-друге, особлива увага приділяється підготовці сержантського складу як інституційної опори належного функціонування сил оборони; по-третє, посилюється цифровізація навчання (зокрема із застосуванням штучного інтелекту); по-четверте, зростає роль гуманітарної складової підготовки кадрів через формування людиноцентричних переконань, нетерпимості до корупції та психічної стійкості; по-п'яте, актуалізується впровадження стандартів, регламентованих в оновленій Директиві НАТО № BI-SCD-075-007; по-шосте, посилюється розвиток лідерських і менеджерських якостей; по-сьоме, подальший розвиток підготовки кадрів для сил оборони і безпеки з урахуванням стандартів НАТО розглядається як геостратегічно зумовлена необхідність. Причому на сьогодні забезпечення підготовки кадрів для сил оборони й безпеки залишається проблемним, зокрема: відсутній єдиний міжвідомчий центр, який сприяв би ефективному впровадженню Концепції трансформації системи військової освіти та Стратегії

менеджменту системи військової освіти; оцінювання результативності розвитку системи підготовки кадрів залишається переважно спрямованим на вимірювання обсягу здійснених дій, а не на результат, який вони зумовлюють; подальший розвиток системи підготовки кадрів для сил оборони і безпеки з урахуванням стандартів Альянсу не забезпечений достатніми гарантіями фінансового забезпечення.

У підрозділі 5.3 *«Напрями вдосконалення адміністративного законодавства щодо кола та меж адміністративної правосуб'єктності суб'єктів забезпечення національної безпеки»* визначено, що наразі, попри триваючу повномасштабну війну, актуальним є питання комплексного вдосконалення адміністративного законодавства щодо кола та меж адміністративної правосуб'єктності суб'єктів забезпечення національної безпеки. З огляду на це, в умовах війни в Україні необхідним є поступове вдосконалення чинного законодавства та подальше приведення законодавства і практики його реалізації у відповідність до стандартів Північноатлантичного Альянсу та ЄС, зокрема шляхом: по-перше, розроблення та затвердження Концепції людиноцентричного розвитку системи забезпечення національної безпеки; по-друге, удосконалення Закону України «Про національну безпеку України», а також розроблення і прийняття законів України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з питань забезпечення національної безпеки», «Про інститути громадянського суспільства». Крім того, перспективним убачається започаткування масштабної роботи зі створення Кодексу національної безпеки України, який систематизуватиме загальні, спеціальні та особливі норми у сфері забезпечення національної безпеки в межах одного акта, а також сприятиме підвищенню юридичної визначеності адміністративної правосуб'єктності відповідних суб'єктів і меж її практичного вияву.

ВИСНОВКИ

У **висновках** дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове розв'язання наукової проблеми – визначення теоретичних і праксеологічних аспектів адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки, а також подальших напрямів і перспектив розвитку адміністративного законодавства щодо кола та меж адміністративної правосуб'єктності суб'єктів забезпечення національної безпеки. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на досягнення визначеної мети та поставлених завдань, а саме:

1. Проаналізовано стан наукового розроблення проблеми щодо визначення поняття та характеристики суб'єктів забезпечення національної безпеки, що дозволило виявити наявність низки концептуальних і методологічних проблем: 1) фрагментарність сучасних наукових підходів до розкриття сутності та правової природи їх адміністративно-правової суб'єктності у сфері забезпечення національної безпеки; 2) відсутність цілісної теоретичної моделі їх адміністративно-правового статусу; 3) епізодичний і несистемний характер

наукових розвідок, присвячених встановленню й осмисленню їх специфічних ознак; 4) невизначеність критеріїв, за якими певний суб'єкт адміністративного права може бути зарахований до них, а також критеріїв їх диференціації; 5) домінування редуccionістського підходу до розуміння системи таких суб'єктів; 6) неузгодженість наукових підходів до визначення кола таких суб'єктів із положеннями сучасної доктрини національної безпеки; 7) недостатнє дослідження адміністративно-правових механізмів взаємодії між такими суб'єктами. Доведено, що суб'єкти забезпечення національної безпеки характеризуються сукупністю таких ознак: 1) становлять інституційно визначений елемент системи національної безпеки; 2) функціонують у межах адміністративно-правового режиму національної безпеки як його невід'ємний елемент; 3) мають конкретну мету; 4) здійснюють особливу за змістом діяльність, що має цільову безпекову спрямованість; 5) виконують системоутворюючу публічну функцію забезпечення національної безпеки; 6) здійснюють свою діяльність на основі принципів забезпечення національної безпеки та в межах правового регулювання; 7) їх діяльність підлягає оцінюванню крізь призму критеріїв ефективності; 8) слугують учасниками адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення національної безпеки; 9) взаємодіють між собою в межах координаційних і субординаційних зв'язків; 10) є динамічним елементом системи.

2. Обґрунтовано дефініцію адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки та доведено, що структура цього статусу як юридична конструкція охоплює такі структурні блоки елементів: 1) організаційний блок, до якого входять: а) концептуально-цільова група елементів (мета, завдання, напрями та принципи діяльності); б) установча група елементів (порядок створення, реорганізації та ліквідації відповідного суб'єкта як процесуально-процедурні умови набуття, зміни й припинення його адміністративно-правового статусу); в) інституційно-організаційна група (структура, штатна чисельність); г) режимно-адаптаційна група (відображає спроможність суб'єкта до тимчасової трансформації організаційно-функціональної моделі діяльності); 2) операційний блок, що охоплює: а) повноваження (права та обов'язки суб'єкта); б) предмет відання; в) функції (регулятивна, охоронна, контрольна, координаційна, розвідувально-аналітична); 3) гарантійний блок, до якого належать: а) піднаглядність; б) юридична відповідальність; в) забезпечувальні гарантії діяльності (нормативно-правові, установчі, кадрові, матеріально-технічні, соціальні, процедурно-процесуальні).

3. Обґрунтовано класифікацію суб'єктів забезпечення національної безпеки та схарактеризовано правові засади їхньої діяльності. За ознакою юридичної (адміністративно-правової) природи суб'єктів забезпечення національної безпеки класифіковано на такі групи: 1) державні органи, дії та рішення яких у сфері національної безпеки мають забезпечувальний характер; 2) органи місцевого самоврядування; 3) суб'єкти громадянського суспільства (недержавні організації, громадські об'єднання та індивіди), залучені до забезпечення національної безпеки через різні форми суспільної активності. Доведено, що діяльність зазначених суб'єктів ґрунтується на комплексі правових

засад, що включають: 1) принципи діяльності, серед яких: загальноправові (верховенства права, законності, людиноцентризму тощо); галузеві – як основні засади публічного адміністрування в цій сфері (об’єктивності; неупередженості; підзвітності; прозорості; непідкупності; патріотизму; рівного доступу до публічної служби; ефективності, своєчасності, оперативності й стабільності); спеціальні (пріоритетності попередження та протидії безпековим загрозам і ризикам; комплексності й системності; виваженої адаптивності та гнучкості діяльності суб’єктів в умовах змінюваності безпекового середовища; концентрації сил і засобів у критичних для національної безпеки умовах; використання механізмів міжнародної колективної безпеки); 2) нормативно-правову основу діяльності, яка на національному рівні включає: а) норми Конституції України; б) норми законів, що визначають: засади забезпечення національної безпеки та особливі правові режими у цій сфері; адміністративно-правовий статус відповідних суб’єктів, а також форми, способи та засоби його реалізації; правові режими, прямо чи опосередковано пов’язані із забезпеченням національної безпеки; в) норми підзаконних актів, що конкретизують положення законів і забезпечують їх реалізацію.

4. Виокремлено напрями, завдання та функції діяльності суб’єктів забезпечення національної безпеки. Зокрема, до основних напрямів діяльності суб’єктів забезпечення національної безпеки віднесено: 1) загальний (загальносистемний) напрям, що охоплює соціальну, економічну, політичну й інформаційну складові; 2) спеціальний (правовий) напрям, що охоплює нормативно-правове забезпечення та інституційно-правове забезпечення належного функціонування правової системи держави; 3) особливий (безпековий) напрям, що передбачає: здійснення прикордонного контролю та захист державного кордону; контррозвідувальну діяльність і захист державної таємниці; антитерористичну діяльність; забезпечення кібербезпеки та інформаційного захисту; контроль за обігом зброї та протидію організованих злочинності; забезпечення правопорядку в умовах воєнного (надзвичайного) стану. У межах цих напрямів виокремлено основні завдання суб’єктів забезпечення національної безпеки, які об’єднано в такі групи: 1) стратегічно-нормативні, пов’язані з: нормативно-правовим забезпеченням національної безпеки та діяльності суб’єктів її забезпечення; формуванням і реалізацією державної політики забезпечення національної безпеки; зовнішньополітичною діяльністю та міжнародними відносинами; 2) інституційно-організаційні, пов’язані з: інституційним забезпеченням національної безпеки; публічним адмініструванням у сфері національної безпеки; 3) оперативно-тактичні, що передбачають: ефективну реалізацію комплексних заходів забезпечення національної безпеки; запобігання та реагування на загрози національній безпеці; формування технологічної складової забезпечення резистентності національної безпеки; 4) соціокультурні, пов’язані з підвищенням рівня суспільної обізнаності про стан національної безпеки та роль громадськості в її зміцненні; реалізацією патріотичних освітніх ініціатив; популяризацією українських цінностей за кордоном; розвитком правової культури та боротьбою з правовим нігілізмом; упровадженням цифрових платформ для участі громадян

у прийнятті рішень; посиленням взаємодії з медіа та громадянським суспільством. До основних функцій суб'єктів забезпечення національної безпеки зараховано: 1) стратегічне визначення та організаційна трансформація системи національної безпеки; 2) ресурсно-операційне забезпечення діяльності суб'єктів; 3) оперативно-аналітичне управління системою національної безпеки; 4) зовнішнє інституційно-організаційне забезпечення; 5) забезпечення інституційної прозорості; 6) здійснення комплексного (міжгалузевого) аудиту у сфері національної безпеки.

5. Схарактеризовано адміністративну правосуб'єктність органів виконавчої влади як суб'єктів забезпечення національної безпеки, якою запропоновано розуміти визначену нормами адміністративного права та зумовлену їх публічно-владною природою юридичну властивість органів виконавчої влади, що полягає в їх спроможності в межах встановленої компетенції набувати та реалізовувати владні управлінські повноваження у сфері забезпечення національної безпеки як форми здійснення відповідної функції держави, вступати в адміністративно-правові відносини, а також нести юридичну відповідальність за результати такої діяльності й допущені порушення законодавства. Складовими такої правосуб'єктності визначено здатність: у межах предмета відання охоплювати своєю компетенцією права й обов'язки суб'єкта забезпечення національної безпеки; набувати та реалізовувати відповідні повноваження (здійснювати певні права й виконувати обов'язки); нести відповідальність за прийняття управлінських рішень і вчинення управлінських дій у зазначеній сфері.

6. Окреслено особливості діяльності органів виконавчої влади як суб'єктів забезпечення національної безпеки. Доведено, що цій діяльності притаманна системно-структурна багаторівневність, яка виявляється в таких взаємопов'язаних аспектах: 1) територіально-рівневий вимір діяльності, що охоплює національний і локальний рівні забезпечення національної безпеки, забезпечуючи тим самим цілісність функціонування відповідного адміністративно-правового механізму; 2) інституційно-компетенційна диференціація суб'єктів забезпечення національної безпеки, згідно з якою органи виконавчої влади поділяються на: органи загальної компетенції, які забезпечують загальну координацію та формування умов функціонування адміністративно-правового режиму національної безпеки; органи галузевої компетенції, що забезпечують реалізацію завдань національної безпеки у відповідних сферах суспільного життя; органи спеціальної (функціональної) компетенції, діяльність яких безпосередньо спрямована на виконання спеціалізованих завдань у сфері національної безпеки; 3) секторально-галузевий вимір діяльності, що охоплює такі основні напрями забезпечення національної безпеки: оборонно-воєнний, правоохоронний, контррозвідувальний, дипломатично-санкційний, фінансово-економічний, енергетичний, інформаційний, соціально-гуманітарний, медико-біологічний та екологічно-техногенний напрями; 4) функціональний вимір діяльності, що охоплює такі основні функції забезпечення національної безпеки: аналітичну, правотворчу (регуляторну), координаційну, контрольно-наглядову, оперативно-управлінську

функції; 5) сервісно-адміністративний вимір діяльності, що полягає в наданні органами виконавчої влади широкого обсягу адміністративних послуг у сфері забезпечення національної безпеки.

7. Розкрито сутність адміністративних актів органів виконавчої влади як суб'єктів забезпечення національної безпеки, якими запропоновано розуміти прийняті в межах визначеної законом компетенції індивідуальні владні рішення або вчинені юридично значущі дії органів виконавчої влади (їхніх посадових осіб), які спрямовані на запобігання, мінімізацію чи усунення загроз і ризиків національній безпеці та спричиняють виникнення, зміну чи припинення прав та/або обов'язків конкретних осіб. За критерієм характеру впливу та юридичних наслідків ці акти поділяються на такі види: 1) правовстановлюючі акти – спрямовані на надання, зміну або офіційне визнання правового статусу чи прав суб'єктів; 2) зобов'язуючі та наказові акти – встановлюють обов'язок вчинити певні дії або утриматись від їх учинення; 3) забороняючі та обмежувальні акти – передбачають встановлення заборон та обмежень прав і свобод з метою нейтралізації загроз національній безпеці; 4) дозвоільні акти – надають право на здійснення певних дій за умови дотримання встановлених вимог у сфері національної безпеки; 5) реєстраційно-підтверджувальні акти – фіксують або офіційно підтверджують юридично значущі стани чи обставини; 6) правоприпиняючі (скасовувальні) акти – спрямовані на припинення, скасування або відкликання дії раніше прийнятих адміністративних актів у сфері національної безпеки

8. Проаналізовано сутність і зміст адміністративно-правових відносин за участю сил безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки, які запропоновано визначати як узгоджені з принципами права та врегульовані нормами адміністративного законодавства публічно-владні (зокрема управлінсько-розпорядчі та публічно-сервісні) правовідносини, що виникають між органами сектору безпеки й оборони України, іншими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами, організаціями та громадянами у зв'язку з реалізацією ними функцій і повноважень, спрямованих на забезпечення державного суверенітету, територіальної цілісності, конституційного ладу, захисту життя, здоров'я і прав людини від внутрішніх і зовнішніх безпекових загроз. З урахуванням функціонального розподілу повноважень і характеру адміністративно-правової взаємодії суб'єктів зазначені відносини диференційовано на такі види: 1) інституційно-організаційного характеру; 2) регуляторно-управлінського характеру; 3) контрольно-наглядового характеру; 4) дозвоільно-реєстраційного характеру; 5) оперативно-реагувального характеру; 6) інформаційно-комунікаційного характеру; 7) соціально-сервісного характеру; 8) превентивно-охоронного характеру.

9. Надано розгорнуту характеристику адміністративної правосуб'єктності сил безпеки й оборони у сфері забезпечення національної безпеки, яку запропоновано визначати як засновану на нормах адміністративного права й узгоджену з принципами права та публічного адміністрування здатність зазначених суб'єктів набувати й реалізовувати спеціальні публічно-владні

повноваження, спрямовані на охорону, захист і зміцнення національної безпеки, діяти в межах установлених законом обмежень і заборон, а також нести юридичну відповідальність за результати своєї діяльності. Доведено, що адміністративна правосуб'єктність сил безпеки й оборони у сфері забезпечення національної безпеки характеризуються такими властивостями: 1) інституційна визначеність суб'єктного складу; 2) законодавча зумовленість та узгодженість із принципами; 3) спільність мети й цільової спрямованості; 4) структурна комплексність правосуб'єктності, що охоплює такі блоки спроможностей сил безпеки й оборони: а) адміністративна правоздатність; б) адміністративна дієздатність; в) адміністративна деліктоздатність; 5) підвищені вимоги до організаційно-кадрового забезпечення.

10. Висвітлено сутність адміністративних актів сил безпеки й оборони щодо забезпечення національної безпеки, які запропоновано визначати як індивідуальні владні рішення (або юридично значущі дії), ухвалені (здійснені) на підставі та в межах закону компетентним органом чи посадовою особою правоохоронних, розвідувальних та інших органів сил безпеки й оборони, спрямовані на забезпечення своєчасного, пропорційного та ефективного захисту держави й суспільства від зовнішніх або внутрішніх безпекових загроз і ризиків, унаслідок яких для конкретних осіб (адресатів акту) виникають, змінюються або припиняються права та/або обов'язки. Доведено, що зазначеним актам притаманні такі загальні риси: 1) суб'єктна спеціалізація – ухвалюються (здійснюються) виключно уповноваженими суб'єктами сектору безпеки й оборони, наділеними спеціальними публічно-владними повноваженнями, зокрема щодо застосування правового, процедурного та організаційного примусу, у межах спеціального адміністративно-правового режиму; 2) цільова спрямованість – ухвалюються (здійснюються) з метою захисту держави від прямих або потенційних зовнішніх і внутрішніх загроз; їх основним завданням є охорона громадського порядку, запобігання та припинення правопорушень, виявлення та нейтралізація безпекових загроз і ризиків шляхом застосування особливих засобів впливу; 3) процедурна урегульованість – ухвалюються (здійснюються) відповідно до загальних процедурних норм та з урахуванням спеціальних процедур, зокрема оперативного й режимно-секретного характеру, що можуть передбачати обмеження доступу до змісту, форми або обставин їх ухвалення (здійснення), однак не виключають можливості їх оскарження у встановленому законом порядку. Доведено, що адміністративні акти сил безпеки у сфері забезпечення національної безпеки: 1) мають виражений примусовий характер – є виявом інструменталізації примусу як основного механізму здійснення публічної влади у сфері забезпечення національної безпеки, обороноздатності держави та протидії збройній агресії; 2) пріоритетно спрямовані на захист громадського порядку й запобігання (припинення) протиправним діям у сфері національної безпеки; 3) можуть ухвалюватися (здійснюватися) на підставі оперативної інформації (негласної, засекреченої, не призначеної для публічного використання), що зумовлює застосуванням режиму обмеженої гласності та спеціальних правил контролю; 4) класифікуються на превентивні (попереджувальні), обмежувальні (заборонні), дозвільні,

погоджувальні, процедурно-примусові, а також акти оперативно-розшукового й контррозвідального характеру та надзвичайні (оперативні) акти. До основних рис адміністративних актів сил оборони у сфері забезпечення національної безпеки зараховано: 1) пріоритетно спрямовані на забезпечення обороноздатності держави та відсічі збройній агресії; 2) ухвалюються (здійснюються) в умовах чіткої ієрархії військового управління – з урахуванням командної вертикалі, підпорядкованості, бойових наказів та оперативних завдань; 3) можуть передбачати обмеження прав, свобод і законних інтересів цивільного населення, а також безпосередній вплив на цивільну інфраструктуру, що обумовлює необхідність дотримання принципу пропорційності та наявності правових гарантій захисту і компенсації; 4) класифікуються на мобілізаційні, оперативно-бойові (розпорядчі), управлінсько-організаційні, дисциплінарні, акти надзвичайного (режимного) характеру й акти, що стосуються прав цивільного населення.

11. Проаналізовано сутність і зміст адміністративно-правових відносин за участю органів місцевого самоврядування щодо забезпечення національної безпеки і на підставі комплексного функціонального підходу виокремлено такі види зазначених адміністративно-правових відносин: 1) превентивно-запобіжні – пов'язані з участю в реалізації програм профілактики правопорушень; організацією навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях; взаємодією з громадськими формуваннями з охорони громадського порядку; здійсненням інформаційно-просвітницьких заходів безпекового характеру тощо; 2) обмежувально-режимні – пов'язані зі встановленням та забезпеченням дії обмежень і тимчасових заборон на використання ресурсів та/або здійснення певних видів діяльності; режиму обмеженого доступу до окремих об'єктів місцевої інфраструктури; спеціальних правообмежувальних режимів на відповідній території (зокрема комендантської години) тощо; 3) дозвільно-погоджувальні – пов'язані з наданням дозволів і погоджень на проведення масових заходів; розміщення об'єктів торгівлі, паркувальних зон тощо (зокрема, на прилеглих до об'єктів критичної інфраструктури територіях); встановлення дорожніх знаків, рекламних конструкцій тощо; 4) координаційно-організаційні – охоплюють координацію діяльності місцевих органів публічної влади щодо запобігання правопорушенням; взаємодію з місцевими державними адміністраціями, військовими адміністраціями, а також іншими суб'єктами сектору безпеки та оборони щодо реалізації стратегій забезпечення національної безпеки та мобілізаційної готовності; координації діяльності підпорядкованих органів, установ, організацій тощо; 5) контрольно-наглядові – пов'язані з перевіркою стану готовності об'єктів критичної інфраструктури, захисних споруд, комунальних підприємств до дій в умовах надзвичайної ситуації чи загрози тимчасової окупації тощо; моніторингом виконання мобілізаційних завдань, функціонування систем оповіщення, готовності укриття тощо; участю в роботі «муніципальної варти» тощо; 6) деліктні – пов'язані з адміністративно-юрисдикційною діяльністю органів місцевого самоврядування, зокрема зі складанням протоколів про адміністративні правопорушення посадовими особами органів місцевого самоврядування; розглядом адміністративними

комісіями при виконках справ про адміністративні правопорушення; накладенням адміністративних стягнень у межах визначеної компетенції тощо; 7) інформаційно-мобілізаційні – пов'язані з офіційним інформуванням населення про обстріли, диверсії, терористичні акти тощо; веденням обліку мобілізаційних ресурсів; виконанням розпоряджень військових адміністрацій; участю в інформаційних кампаніях щодо посилення громадської безпеки тощо; 8) соціально-гуманітарні – пов'язані з організацією евакуації населення з небезпечних територій; забезпеченням функціонування пунктів тимчасового розміщення внутрішньо переміщених осіб, реєстрацією, обліком, захистом таких осіб; забезпеченням населення територіальної громади харчуванням, питною та технічною водою, генераторами в умовах надзвичайних ситуацій тощо.

12. Схарактеризовано адміністративну правосуб'єктність органів місцевого самоврядування як суб'єктів забезпечення національної безпеки, якою запропоновано розуміти визначену нормами адміністративного законодавства та узгоджену з принципами права та засадами публічного адміністрування здатність цих органів бути учасниками адміністративно-правових відносин у сфері забезпечення національної безпеки, що передбачає наявність правоздатності, дієздатності й деліктоздатності, зумовлених їх місцем у системі публічної влади та особливою роллю територіальної громади в умовах безпекових загроз. Доведено, що адміністративна правосуб'єктність органів місцевого самоврядування: 1) виявляється в їх здатності набувати права та обов'язки цивільно-захисного, територіально-оборонного, критично-інфраструктурного, мобілізаційно-ресурсного, інформаційно-комунікаційного, контрольно-наглядового, правоохоронно-профілактичного, режимного та соціально-гуманітарного характеру (адміністративна правоздатність); 2) передбачає їх спроможність самостійно ухвалювати рішення та вчиняти юридично значущі дії, управлінсько-регуляторного, оперативно-реагувального, координаційно-комунікаційного, мобілізаційно-ресурсного, територіально-оборонного, інформаційно-комунікаційного, гуманітарно-соціального та контрольно-наглядового характеру (адміністративна дієздатність); 3) означає здатність посадових осіб органів місцевого самоврядування нести юридичну відповідальність за порушення законодавства у сфері забезпечення національної безпеки, а також персональну юридичну відповідальність за протиправні дії та рішення (адміністративна деліктоздатність).

13. Визначено сутність адміністративних актів органів місцевого самоврядування як суб'єктів забезпечення національної безпеки та обґрунтовано їх класифікацію. Зокрема, такими актами запропоновано розуміти офіційне владне волевиявлення (рішення або юридично значущу дію) уповноваженого органу чи посадової особи місцевого самоврядування, прийняте в установленому порядку з метою запобігання, мінімізації або усунення загроз національній (громадській) безпеці на відповідній території, що зумовлює виникнення, зміну або припинення прав та/або обов'язків конкретних фізичних чи юридичних осіб. Серед особливих ознак таких актів виокремлено те, що вони: 1) характеризуються предметною та просторовою обмеженістю; 2) ґрунтуються на необхідності задоволення публічних інтересів територіальної громади у сфері

забезпечення її безпеки; 3) ухвалюються в умовах організаційної автономії місцевого самоврядування, яка корелюється із загальнодержавними безпековими пріоритетами; 4) реалізуються в межах визначеної законом компетенції органів публічної служби, зокрема з урахуванням обмеженого обсягу їх повноважень щодо застосування заходів адміністративного примусу; 5) поєднують управлінсько-розпорядчі та публічно-сервісні функції; 6) залежність від ресурсної (передусім фінансової) спроможності територіальної громади. Залежно від функціонально-цільового критерію зазначені акти класифіковано на такі основні види: превентивні (попереджувальні); обмежувальні (заборонні); дозвільні; координаційні (організаційні, розпорядчі); санкційні; надзвичайні (режимні); соціально-гуманітарні.

14. Визначено місце інститутів громадянського суспільства в системі суб'єктів забезпечення національної безпеки та доведено, що діяльність зазначених інститутів у сфері забезпечення національної безпеки виявляється в таких функціональних аспектах: 1) громадський контроль – здійснення відносно незалежного від зовнішнього впливу моніторингу й громадського контролю за діяльністю суб'єктів публічної влади у сфері забезпечення національної безпеки, що має компенсаторний характер; 2) громадський правозахист – здійснення діяльності, спрямованої на захист прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина в безпековій сфері; 3) соціальна мобілізація та консолідація суспільства – здійснення діяльності з організації суспільної взаємодії та спрямування колективних зусиль на вирішення завдань забезпечення національної безпеки; 4) експертно-аналітична та освітня діяльність – формування аналітичних продуктів, проведення наукових досліджень і поширення знань у сфері безпеки; 5) забезпечення суспільної стійкості (резильєнтності) – діяльність, спрямована на формування здатності держави й суспільства протидіяти та адаптуватися до безпекових викликів і загроз у довготривалій перспективі. Доведено, що місце інститутів громадянського суспільства в системі суб'єктів забезпечення національної безпеки характеризується: відсутністю владно-розпорядчих повноважень; функціональною компенсацією обмеженості інституційних та організаційних ресурсів публічної влади; здатністю до оперативної мобілізації ресурсів і міжсекторальної взаємодії, а також здійснення експертно-аналітичного та інформаційного впливу; спроможністю привносити ціннісно-етичні властивості у сферу забезпечення національної безпеки. Отже, інститути громадянського суспільства не є допоміжним (факультативним) елементом, а становлять повноцінну самостійну складову системи суб'єктів забезпечення національної безпеки, виконуючи функції, які не можуть бути повною мірою реалізовані суб'єктами владних повноважень.

15. Визначено форми та окреслено особливості взаємодії суб'єктів забезпечення національної безпеки між собою. Доведено, що формам такої взаємодії властиві такі ознаки: 1) цільова єдність – спрямованість взаємодії на досягнення спільної мети забезпечення національної безпеки; 2) об'єктивна зумовленість – виникнення та реалізація взаємодії обумовлені визнанням об'єктивної неможливості ефективного забезпечення національної безпеки

виключно ізольованими діями (самостійно) окремих суб'єктів; 3) комплексний характер – поєднання самостійності та скоординованості дій; участь двох і більше суб'єктів; можливість одночасної участі одного суб'єкта в кількох відносинах взаємодії; 4) багаторівневність реалізації – здійснення взаємодії в межах різних рівнів управлінської діяльності: на загальнонаціональному та місцевому рівнях; у межах вертикальних і горизонтальних зв'язків; 5) системоорганізуюча роль – забезпечення узгодженості й цілісності системи забезпечення національної безпеки; 6) інституційна зумовленість – визначення форм взаємодії статусом, компетенцією та місцем суб'єктів у системі публічного управління. У межах загального підходу форми взаємодії суб'єктів забезпечення національної безпеки класифіковано на контрольні, координаційні та форми спільної (інтегрованої) діяльності. За предметним критерієм ці форми конкретизуються в таких різновидах: 1) правотворча – охоплює нормативно-правовий, програмно-стратегічний і протокольно-договірний типи взаємодії; 2) інформаційна – реалізується в режимі нормативно врегульованого обміну інформацією (даними) між суб'єктами взаємодії та в режимі ситуативного (оперативного) інформування; 3) координаційна (у тому числі контрольна взаємодія) – передбачає узгодження діяльності суб'єктів, зокрема у формі вертикальної (ієрархічної) взаємодії, що може включати елементи спільної реалізації контрольних-наглядових функцій; 4) функціонально-інституційна – виявляється в нормативному визначенні та закріпленні відносно стійких форм взаємодії між суб'єктами з урахуванням їх компетенції, статусу та місця в системі забезпечення національної безпеки.

16. Визначено та схарактеризовано такі основні тенденції в підготовці кадрів для сил безпеки та оборони із врахуванням стандартів НАТО: 1) геостратегічна зумовленість трансформації системи підготовки кадрів; 2) інституціоналізація підготовки кадрів відповідно до стандартів НАТО, зокрема положень Директиви Альянсу «Принципи та політика в галузі освіти та професійної підготовки» (№ BI-SCD-075-007); 3) перехід від дисциплінарної до компетентнісно орієнтованої моделі підготовки; 4) розвиток лідерських і управлінських компетентностей персоналу, а також посилення ролі сержантського корпусу як інституційної опори системи професійної підготовки; 5) цифровізація освітнього процесу, зокрема розширення сфери використання технологій штучного інтелекту; 6) орієнтація підготовки на принципи людиноцентризму, доброчесності й так званої прогресивної етики, що відображає посилення гуманітарної складової професійної підготовки сил безпеки та оборони.

Доведено, що подальше становлення багаторівневої системи підготовки кадрів для сил безпеки і оборони України з урахуванням стандартів НАТО потребує концептуального вдосконалення стратегічних і програмних документів у цій сфері, що має забезпечити перехід від фрагментарної до цілісної моделі управління військовою освітою. Зокрема, удосконалення Концепції трансформації системи військової освіти має передбачати: 1) інституціоналізацію єдиного центру управління підготовкою кадрів для сил оборони і безпеки, як координаційного механізму реалізації освітньої політики в

зазначеній сфері; 2) зміну акцентів управління – з відстежування процесів на вимірювання ефективності здійснення відповідних трансформаційних заходів, що передбачає орієнтацію не стільки на виконання заходів, скільки на досягнення вимірювальних кінцевих результатів і досягнень; 3) унормування системи моніторингу та звітності, що передбачає запровадження чітких звітних періодів з метою оцінювання результатів реалізації стратегічних завдань (кожні два роки для завдань із кінцевою датою після 2029 року, кожен рік – для завдань, кінцева дата яких настає до 2029 року), а також проведення щорічних експертно-оглядових конференцій із залученням представників ПВВО; 4) закріплення фінансових гарантій розвитку військової освіти, що передбачає нормативне визначення мінімального незнижуваного відсотку оборонного бюджету на військову освіту (наприклад, $\geq 1,2\%$); 5) структурування єдиної системи військової освіти, що передбачає доповнення Концепції окремим Додатком, що міститиме перелік закладів вищої освіти, включених до єдиної системи військової освіти, а також класифікацію таких закладів за їх функціональним профілем (загального військового профілю; галузеві (видові); спеціалізованого та технічного профілю; військово-юридичні); 6) нормативне закріплення кодифікованого підходу до підготовки кадрів, зокрема шляхом формування єдиного системного документа – Кодексу підготовки кадрів для сил безпеки й оборони. Також постає потреба в удосконаленні Стратегії менеджменту системи військової освіти, що зумовлено такими чинниками: недостатня нормативна визначеність вимірюваних індикаторів і часових меж реалізації завдань, визначених Стратегією; відсутність належних фінансово-організаційних гарантій виконання стратегічних завдань; потреба в розробленні деталізованої Дорожньої карти її реалізації.

17. Обґрунтовано основні напрями вдосконалення адміністративного законодавства щодо кола й меж адміністративної правосуб'єктності суб'єктів забезпечення національної безпеки, до яких віднесено: 1) інституційне оновлення Закону України «Про національну безпеку України», що передбачає: а) уточнення та систематизацію кола суб'єктів забезпечення національної безпеки України, зокрема шляхом доповнення ч. 1 ст. 1 Закону пунктом 14-1 (закріплення дефініції «суб'єкти забезпечення національної безпеки»); викладення в новій редакції пунктів 17 і 18 ч. 1 ст. 1 Закону; б) концептуальне розмежування адміністративно-правового статусу та функціональної ролі суб'єктів забезпечення національної безпеки України, зокрема шляхом викладення назви розділу IV «Сектор безпеки і оборони» у новій редакції – «Суб'єкти забезпечення національної безпеки»; внесення змін до цього розділу, що передбачають викладення статей 11-1–23-2 у новій редакції – «Адміністративна правосуб'єктність суб'єктів забезпечення національної безпеки», «Президент України», «РНБО України», «КМУ», «Міністерства та інші ЦОВВ», «Місцеві державні адміністрації», «Військово-цивільні адміністрації» (причому назва та зміст статей 12, 15–23 Закону залишаються без змін); в) нормативне визначення юридичної сили та змісту актів у сфері забезпечення національної безпеки як самостійних правових інститутів, зокрема шляхом доповнення Закону розділом V-1 «Акти у сфері забезпечення

національної безпеки», що включатиме статті 35-1–35-4 такого змісту: «Види активів у сфері забезпечення національної безпеки»; «Підстави ухвалення (здійснення) активів у сфері забезпечення національної безпеки»; «Контроль активів у сфері забезпечення національної безпеки»; «Оцінка необхідності та достатності активів у сфері забезпечення національної безпеки»; г) комплексне врегулювання адміністративно-правових відносин у сфері національної безпеки, зокрема шляхом доповнення Закону розділом V-2 «Відносини щодо забезпечення національної безпеки», що включатиме статті 35-5–35-9) такого змісту: «Засади виникнення, перебігу та припинення відносин щодо забезпечення національної безпеки»; «Види відносин щодо забезпечення національної безпеки»; «Взаємодія суб'єктів забезпечення національної безпеки»; «Міжнародне співробітництво з питань національної безпеки» (відповідає чинній ст. 24 Закону); «Делегування владних повноважень в особливий період»; 2) зміцнення системи демократичного цивільного контролю, зокрема шляхом впровадження спеціального парламентського наглядового механізму у сфері національної безпеки, що передбачає розробку й ухвалення Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з питань забезпечення національної безпеки», а також забезпечення організації діяльності такого Уповноваженого (за прикладом Комітету з нагляду за розвідкою норвезького парламенту); 3) нормативне врегулювання участі інститутів громадянського суспільства у сфері забезпечення національної безпеки, зокрема шляхом розробки та ухвалення Закону України «Про інститути громадянського суспільства», окремий розділ якого матиме назву «Діяльність інститутів громадянського суспільства у сфері забезпечення національної безпеки» і включатиме такі статті: «Основні критерії належної діяльності інститутів громадянського суспільства у сфері забезпечення національної безпеки», «Єдиний державний реєстр інститутів громадянського суспільства у сфері забезпечення національної безпеки», «Лобістська діяльність інститутів громадянського суспільства у сфері забезпечення національної безпеки», «Відповідальність інститутів громадянського суспільства у сфері забезпечення національної безпеки» та інші; 4) запровадження людиноцентричної моделі розвитку системи національної безпеки, зокрема шляхом розробки та ухвалення Концепції людиноцентричного розвитку системи забезпечення національної безпеки, що відповідає підходам, які впроваджуються в НАТО з 2022 року та передбачають переорієнтацію безпекової політики на захист прав і свобод людини як її базового пріоритету; 5) кодифікацію законодавства у сфері забезпечення національної безпеки, що передбачає поетапне формування Кодексу національної безпеки України.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ
Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації:
Статті в періодичних наукових фахових виданнях України:

1. Труба Р.М. Загальні принципи нормативно-правового забезпечення національної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 2. С. 114–119.
2. Труба Р.М. Функції забезпечення національної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2024. Вип. 3. С. 151–156.
3. Труба Р.М. Класифікація суб'єктів забезпечення національної безпеки. *Київський часопис права*. 2025. № 2. С. 274–280.
4. Труба Р.М. Інститути громадянського суспільства як суб'єкти забезпечення національної безпеки. *Право та державне управління*. 2025. № 2. С. 120–125.
5. Труба Р.М. Загальний напрям і пріоритети діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки. *Експерт: парадигми юридичних наук і державного управління*. 2025. № 2(34). С. 77–82.
6. Труба Р.М. Основні завдання забезпечення національної безпеки. *Juris Europensis Scientia*. 2025. Вип. 3. С. 125–129.
7. Труба Р.М. Напрями діяльності як складові адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Вип. 3. С. 209–214.
8. Труба Р.М. Адміністративні відносини з приводу забезпечення національної безпеки. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2025. Вип. 3(62). С. 58–62.
9. Труба Р.М. Цільова спрямованість інститутів громадянського суспільства як суб'єктів забезпечення національної безпеки. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки* 2025. Т. 36(75). № 3. С. 82–87.
10. Труба Р.М. Поняття та структура завдань у діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Вип. 4. С. 108–113.
11. Труба Р.М. Комплекс принципів діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки в Україні. *Юридичний вісник*. 2025. № 4. С. 167–174.
12. Труба Р.М. Організаційні елементи адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки. *Право і суспільство*. 2025. № 4. Т. 2. С. 89–94.
13. Труба Р.М. Поняття та особливості адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2025. Вип. 5. С. 88–93.
14. Труба Р.М. Органи місцевого самоврядування як суб'єкти забезпечення національної безпеки. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 6. С. 38–41.
15. Труба Р.М. Структура адміністративно-правового статусу суб'єктів забезпечення національної безпеки в Україні. *Правові новели*. 2025. № 26. С. 123–129.

16. Труба Р.М. Основні ознаки суб'єктів забезпечення національної безпеки України. *Юридичний бюлетень*. 2025. Вип. 37. С. 131–137.

17. Труба Р.М. Сутність адміністративних актів органів місцевого самоврядування як суб'єктів забезпечення національної безпеки. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Юриспруденція*. 2025. № 75. С. 36–39.

18. Труба Р.М. Поняття суб'єктів забезпечення національної безпеки. *Актуальні проблеми держави і права*. 2025. Вип. 106. С. 172–178.

Статті в наукових періодичних виданнях інших держав:

19. Povydysh V., **Truba R.**, I. Skakun, M. Hryha, D. Demenko. Types of administrative and legal support for the State defense order in Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2023. Vol. 12 (66). P. 155–162. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2023.66.06.15> (***Web of Science***).

20. **Truba R.**, Kozin S., Vykhrystiuk A., Kuzmenko D., Bulkat M. Features of the actors ensuring national security of Ukraine. *Amazonia Investiga*. 2023. Vol. 12 (72). P. 69–79. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2023.72.12.6> (***Web of Science***).

21. **Truba R.**, Kozin S., Melnyk V., Simontseva L., Kuznetsova L. Primary Objectives of the Activities of Actors Ensuring National Security. *International Journal of Religion*. 2024. Vol. 5 (4). P. 237–245. doi:10.61707/f45ryd78 (***Велика Британія***).

22. **Truba R.**, Zubko A., Banchuk-Petrosova O., Demenko O., Oliinyk S. Main areas of activity of national security actors. *Amazonia Investiga*. 2024. Vol. 13(80). P. 63–71. DOI: <https://doi.org/10.34069/AI/2024.80.08.6> (***Колумбія***).

23. **Truba R.**, Kozin S., Vykhrystiuk A., Melnyk V., Shkliarenko A. The essence of the system of actors ensuring national security. *Edelweiss Applied Science and Technology*. 2024. Vol. 8 (4). P. 1577–1585. DOI: 10.55214/25768484.v8i4.1529 (***Scopus***).

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

24. Труба Р.М. Ознаки адміністративних актів сил безпеки і оборони щодо забезпечення національної безпеки. *Науково-практичні засади розвитку юридичної науки на сучасному етапі державотворення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (Київ, 15–16 лют. 2023 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 117–120.

25. Труба Р.М. Особлива компетенція органів місцевого самоврядування як суб'єктів забезпечення національної безпеки. *Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки в умовах сьогодення: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (Київ, 13–14 берез. 2023 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023. С. 144–146.

26. Труба Р.М. Особливості громадського контролю у сфері забезпечення національної безпеки. *Інноваційні підходи до реформування сучасного законодавства: матеріали міжнародної науково-практичної конференції* (Київ, 20–21 квіт. 2023 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2023.

С. 44–46.

27. Труба Р.М. Ознаки системи суб'єктів забезпечення національної безпеки. *Реформування українського законодавства: проблемні питання та шляхи їх вирішення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 7–8 лют. 2024 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. С. 136–139.

28. Труба Р.М. Мета діяльності суб'єктів забезпечення національної безпеки крізь призму функції забезпечення національної безпеки. *Тенденції та перспективи розвитку юридичної науки сьогодення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 16–17 квіт. 2024 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. С. 136–139.

29. Труба Р.М. Суб'єкти забезпечення національної безпеки як суб'єктний елемент системи забезпечення національної безпеки. *Актуальні проблеми імплементації наукових досягнень у практичну діяльність*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 4–5 черв. 2024 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. С. 98–100.

30. Труба Р.М. Сутність адміністративно-правового режиму забезпечення національної безпеки та суб'єктів цього режиму. *Пріоритетні напрями розвитку юридичної науки: вітчизняний та зарубіжний досвід*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 18–19 верес. 2024 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2024. С. 136–139.

31. Труба Р.М. Поняття адміністративної правосуб'єктності органів виконавчої влади як суб'єктів забезпечення національної безпеки. *Теоретичні та практичні проблеми реалізації норм права*: матеріали Х Міжнародної науково-практичної конференції (Кременчук, 5–7 груд. 2024 р.). Львів – Торунь: Liha-Pres, 2024. С. 531–534.

32. Труба Р.М. Загальний правовий і спеціальний напрями забезпечення національної безпеки. *Перспективні напрямки розвитку юридичної науки у 21-му сторіччі*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 18–19 лют. 2025 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2025. С. 71–73.

33. Труба Р.М. Особливості правосуб'єктності органів виконавчої влади як суб'єктів забезпечення національної безпеки. *Виклики сучасності та наукові підходи до їх вирішення*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Київ, 23–24 квіт. 2025 р.). Київ: Науково-дослідний інститут публічного права, 2025. С. 111–114.

34. Труба Р.М. Зміст адміністративної правосуб'єктності сил безпеки і оборони щодо забезпечення національної безпеки. *Modern Achievements in Legal Science and Practice: International scientific conference* (Riga, the Republic of Latvia, March 19–20, 2025). Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2025. С. 181–184.